

ŠVIESA

No. 4

SPALIS-LAPKRITIS-GRUODIS, 1965

XXXI

AIDID

1915 - 1965

50

METU

Jubiliejus

R. Feiferis
1965

ŠVIESA

The Light

Prenumeratos kaina: metams \$1.00
Pavienis numeris 25c

Politikos, Mokslo, Meno ir Literatūros
Trimėnesinis žurnalas

Leidžia Amerikos Lietuvių Darbininkų Literatūros Draugija, 102-02 Liberty Ave., Ozone Park, N. Y., 11417

Entered as second class matter at the Post Office at Jamaica, New York, under the Act of March 3, 1879

Redakcinė komisija: R. Mizara, A. Bimba. Atsakomąsias redaktorius: A. Bimba

No. 4 Spalis-Lapkritis-Gruodis (October-November-December), 1965 XXXI

Mūsų LLD jubiliejinė konferencija

Iš LLD pirmininkės K. Petrikienės pranešimo jubiliejinėi konferencijai 1965 m. spalio 9 d.

Su pradžia šių metų beveik kiekviena LLD kuopa pradėjo planuoti, kaip sėkmingiau atžymėti 50 metų Draugijos sukaktį. Kur buvo paranku, įvyko prakalbos, kitur buvo parodyti iš Lietuvos filmai, suruošti banketai.

Kada Centro Pildomasis Komitetas ryžosi sušaukti jubiliejinę konferenciją, atsirado skeptikų, katrie suabejojo konferencijos svarba. Bet patylomis, kruopščiai, nariai ir kuopos iškelto reikalu rūpinosi.

Komitetas atsikreipė į mūsų pažangiąją spaudą, prašė padėti atžymėti Draugijos 50 m. jubiliejų. To sekmėje, "Laisvė" š. m. spalio 5 d. išėjo dvigubai padidinta. Visa laida pašvęsta LLD jubiliejaus reikalams. Joje telpa daug sveikinimų nuo kuopų ir pavienių. Kiekviename puslapyje spindi širdingi linkėjimai, džiaugsmas Draugijos nuveiktais gražiais darbais. Ar gali būt širdžiai kas malonesnio, jaukesnio, kaip kad tokie sveikinimai? Nusiminimo, pesimizmo nėra. Visi žiūri į ateitį, į gražų rytojų.

Apart sveikinimų, šioje "Laisvės" laidoje telpa išsamūs A. Bimbos ir R. Mizaros

straipsniai apie LLD 50 m. nužygiuotą kelią. Eilė kitų veikėjų ten rašo savo prisiminimus-patyrimus kovų ir darbo baruose.

Kadangi mūsų spaudoje jau buvo daug rašyta apie LLD praeitį, jos žymų vaidmenį lietuvių išeivijoje, tai man tenka apsireiboti keliomis pastabomis.

Pastaraisiais dvejais metais LLD matėsi narių ir kuopų eilėse žymus pagyvėjimas. Kaip kurios kuopos įrašė gerą skaičių naujų narių. Tikimasi, kad ir šiais metais bus gauta naujų narių.

Pernai atžymėjom žurnalo "Šviesa" 30 m. sukaktį. Šieji metai yra skiriama D-jos 50 m. jubiliejui. Centro Komitetas deramai permatė jubiliejaus svarbą ir pradėjo rūpintis iš anksto. Daugiau kaip prieš dvejus metus iškilo mintis, ar nebūtų galima išleisti Draugijos istoriją. Turint mintyje esamas sąlygas, gal kaip kam atrodė pasimėjimas per didelis. Bet buvo imtasi už darbo. Dr. Antanas Petrika sutiko tokią istoriją paruošti. Pastangų įdėta labai daug. Džiaugiamės, kad knyga jau atspausdinta, ir suspėjo pasiekti šią konferenciją.

Šalies Prezidentiniai Rinkimai

Praeitame LLD suvažiavime buvo pavesta CKP rūpestingai atsiliepti į šalies prezidentinius rinkimus. Išleista rinkiminiu klausimu lapeliai, kuriuos kuopos plačiai paskleidė, buvo pasakyta daug prakalbų, plačiai rašyta spaudoje.

Pagrindinis rinkimų klausimas buvo karo klausimas. Balsuotojai galėjo pasirinkti vieną iš valdančiosios klasės siūlomų kandidatų. Skirtumas jų buvo mažas: jiedu abudu reprezentavo didįjį kapitalą. Tik tai republikonų kandidatas Goldwateris siūlė tuojau, plačiu mastu pradėti karą, o demokratų kandidatas Johnsonas kalbėjo kiek švelniau. Dauguma Amerikos žmonių pasirinko Johnsoną.

Kaip tai supuola, kad LLD įsikūrė audringuose sūkuriuose, kada siautė Pirmasis pasaulinis karas. Bėgyje penkiasdešimties metų mūsų gyvenime įvyko labai daug didelių ir mažesnių pakaitų. Patsai didžiausias žmonijos istorijoje įvykis, tai buvo Rusijos spalio Revoliucijos laimėjimai, kurie sukrėtė senąjį pasaulį iš pačių pagrindų. Prisimenam, kokios milžiniškos jėgos buvo sukauptos revoliucijos sutriuškinimui, bet visos pastangos buvo veltui. Revoliucija laimėjo!

Pergyvenome ir Antrąjį pasaulinį karą. Mokslas-technika padarė milžiniškus šuolius. Daug pasiekta žmogaus gyvenimo palengvinimui ir pailginimui. Tuo pat kartu, žmogaus nelaimėi, mokslas išvystė baisiausias bombas, kurių pagalba gali žūti pats žmogus.

Prezidentiniuose rinkimuose globojom vilčių, kad tik mūsų šalis neįsiveltų į karą. Bet šiandien turime Vietnamo karą...

Pažangūs amerikiečiai kovoja prieš karą Vietname. Jie kovoja ir prieš kitur siunčiamas militarines jėgas. Jie reikalauja, kad būtų palikta vietos žmonėms išspręsti jų vidujinius reikalus. Tegu pati vietos liaudis pasisako, kokios valdžios formos ji pageidauja.

Mūsų LLD visada buvo taikos mylėtojų eilėse, taip ir dabar laikomės.

Dabartinė LLD Padėtis

Šie metai Draugijos nariams dosnūs knygomis. Buvo susirūpinta dėl finansų. Dėka rūpestingų nuoširdžių asmenų ir kuopų dosnumo, dabar piniginiai Draugija stovi vidutiniai. CKP atsišaukimą, kad kiekviena didesnė kuopa bent vieno savo parengimo pelną šiais metais paskirtų knygų leidimo fondui, taipogi daug padėjo. Didelė padėka visiems aukojusiems.

Centro Komitetas šiais metais padarė naują pasimojimą — išleido anglų kalboje knygą apie Lietuvą. Kiek patirta, knyga turi didelį narių pasitenkinimą. Suprantam, kad dauguma jaunosios kartos lietuvių neskaito tėvų kalboje. Mums yra svarbu supažindinti su Lietuva ir kita kalba skaitančiąją publiką. Be abejo, tai nebus paskutinė anglų kalboje LLD išleista knyga.

Praeitais metais minėjome 30 metų žurnalo "Šviesa" sukaktį. Pirmutinis jubiliejinių metų numeris išėjo žymiai padidintas — 64 puslapių. Tai buvo gausus vertingais rašiniais.

Kaip daugelis atmena, pirmuosius du metus "Šviesą" redagavo Rojus Mizara. Po to redagavimą perėmė Antanas Bimba. Ne už ilgo bus 30 metų, kaip jis rūpinasi žurnalo išėjimu.

Buvo raportuota praeitame LLD suvažiavime ir vėl tenka pranešti, kad "Šviesos" redaktorius ir LLD CPK nario Antano Bimbos nupilietinimo byla turės reikšmės daugeliui kitų ateivių. Ji gali pasiekti šalies Aukščiausiąjį Teismą.

"Šviesos" išleidimas yra pavestas Centro Pild. Komitetui spręsti. Žurnalo išleidimas turi didelės reikšmės senesniojo amžiaus LLD nariams, taip vadinamiems pensininkams. Jie, turėdami daugiau liuoslaikio, su nekantrumu laukia žurnalo pasirodymo.

Dėl techniškų kliūčių, praeitais metais LLD nariai turėjo pasitenkinti vien žurnalu. Buvo daug paklausimų dėl knygų. Pasirodo, kad LLD nariai įvertina Draugijos leidžiamas knygas ir žurnalą.

Filmų Rodymas

Per kelis pastaruosius metus LLD sekretorius Jonas Grybas daug pasitarnavo kuopoms, parodydamas iš Lietuvos filmus. Žmo-

nēs visur filmāis grožējosi. Čikagietis J. Miševičia specialiai vyko į Lietuvą, kad dar plačiau praplētus iš Lietuvos filmų kiekį. Praeitą vasarą vėl Lietuvoje lankėsi J. Grybas ir tarėsi filmų reikalais. Keliose didesnėse kolonijose, toliau nuo Centro, energingi LLD darbuotojai išigijo filmų parodymui prodžektorius, taip, kad tikimasi, jog rodymas iš Lietuvos filmų bus dar plačiau išvystytas

LLD Ateities Siekiai

Visi džiaugēmės Lietuvių Literatūros Draugijos penkiasdešimts metų jubiliejum. Jos išleistų knygų turime jau 73. Žurnalas, daugiau kaip 31 metus pasirodydamas keturis kartus per metus, sukaupe didelį lobyną labai vertingos medžiagos. Žiūrint į tą viską, mes didžiuojamės.

Per tą laikotarpį buvo visokių trūkumų, bet viskas buvo nugalėta, užmiršta.

Mes tikėjome žmogaus gražesniu, tobulėsniu gyvenimu. Mūsų idėjos triumfoja.

Prisiminkime savo kūdikystės dienas. Vos sulaukus 6-7 metų amžiaus, saulei tekant, verkdami turėjome ginti bandą. Tai buvo caro, vėliau buržuazijos režimo laikai.

Praeitą žiemą praleidau Lietuvoje daugiau du mėnesius laiko. Lankiausi daugelyje mokyklų, mačiau našlaičiams, seneliams išlaikomus namus, dirbančiųjų motinų vaikams skiriamus lopšelius, mokyklų internatus. Apie sunkiąją piemenėlio dalį dabartinis Lietuvos jaunimas tiktai iš knygų sužinos. Dabar ten vaikai lanko mokyklas.

Naujas gyvenimas žygiuoja pirmyn. Tą patvirtina visi, kurie tiktai lankėsi Tarybų Lietuvoje.

Turėjau progą praeitą pavasarį apsilankyti didesnėse kolonijose LLD kuopose, kur veikimas dar stipriai pasireiškia. Bet daugumoje vietų aktyvumas kiek mažėjęs. Narių skaičius taip pat praretėjęs. Priežastį visi suprantame. Bet iš pokalbių su LLD nariais-darbuotojais susidaro išvada, kad nei vienas jų nesiryžta Draugijos veikimą apleisti bei susiaurinti.

Praėjusieji 50 metu daug ko mus išmokė —mus užgrūdino. Kiekviename svarbiame visuomeniniame reikale mūsų Draugija ak-

tyviai dalyvavo, drąsiai kovojo už savo įsitikinimus.

Nėra mūsų tikslas tik džiaugtis praeitim, kuomet priešakyje dar stovi aibės reikalų. Kaip pirmiau, taip ir dabar, mes būsime su kovotojais už taiką. Pasižadame ir toliau visomis jėgomis darbuotis už žmogaus laimę ir laisvę.

Pranas Raščius

APIE ŽIEMĄ

Baltai baltai,
Tarytum nuotakas
Žiema aprėdė liepas pakelių.
Pačia žiema,
Lyg reto grožio nuotaka,
Atsigėrėti niekaip negaliu.

O buvo laikas,
Kai pro kiaurą pamatą
Pūga kvatojo, sniegą nešdama...
Ir panaši
Į piktą, šiurkščią pamotę
Atrodydavo man tada žiema.

Jonas Jurevičius

SUSIKAUPIMAS

Išsiviepe vitrinų šviesos —
Blizgučiais nori pavergti.
Taip norisi viską sviesti
Ir keliaut kur nors į Arktį.

Tegul sukas toliau karuselės,
Ir nuo ažuolo lapai krinta.
Kol nuo visko širdis neapsalus,
Taip traukia giliau į rimtį.

Rimtyje tylos pasisotink
Ir nuo triukšmo paskui suduški.
Vėl stebėkis, kai miegančią stotį,
Prikelia laikrodžio dūžiai.

Tepalieka smilkstančios krosnys,
Su nuodėguliais baigiančiais blėsti.
Žinau — mes kartu dar pagrosim,
Atkeliaavę į gimstantį miestą.

MŪSŲ RYŠIAI SU TARYBŲ LIETUVA

Iš pranešimo padaryto LLD konferencijoj spalio 10, 1965

IEVA MIZARIENĖ

Šiomet Lietuva minėjo dvidešimtpenkmetinę tarybinio gyvenimo sukaktį. Jubiliejinės iškilmės Vilniuje buvo tokios didelės, iškilmingos, kokių Lietuvos sostinė nebuvo mačiusi savo istorijoje. Iškilmės įvyko ir eilėje kitų respublikos miestų, bet, žinoma, jau mažesne skale.

Kiekvienas, kuriam teko būti švenčių metu Vilniuje, pripažįsta, kad tai buvo istorinis įvykis.

Žymėtiniausi įvykiai buvo šie:

1. Liepos 16-tos dienos vakarą žygis į Karių Kapus, kur ilsisi didvyriai, paguldę galvas už Lietuvos laisvę. Atrodė, kad tą vakarą visas Vilnius vyko pagerbti kapuose besiilstančiuosius. Žinoma, tūkstančiai žmonių negalėjo į kapines įeiti, nes nebuvo vietos. Visos gatvės, vedančios į kapus, buvo užsikimšusios žmonėmis ir automobiliais. Rodosi, ir iš kur tiek žmonių ir mašinų čia galėjo sugužėti!

2. Liepos 17 dienos popietėje Profsąjungų rūmuose įvyko jubiliejinis mitingas.. Čia buvo galima įeiti tik su kvietimais, kuriuos gavo tik patys rinktiniausi žmonės: seni revoliucionieriai, buvę pogrindininkai, partizanai, kovotojai, Lietuvos Aukščiausios Tarybos (parlamento) deputatai, Komunistų Partijos ir valdžios pareigūnai, broliškų tarybinių respublikų delegacijos, taipgi delegacijos iš kaimyninių valstybių, ir panašiai.

Pirmininkavo Justas Paleckis. Išsamias kalbas pasakė Tarybų Socialistinių Respublikų Sąjungos Komunistų Partijos Centro Komiteto sekretorius M. Suslovas, Lietuvos Komunistų Partijos Centro Komiteto pirmais sekretorius Antanas Sniečkus, ir kiti. Čia Tarybų Lietuva buvo apdovanota Lenino ordinu. Nuo Amerikos pažangiųjų lietuvių tarti sveikinimo žodį buvo pakviestas Rojus Mizara.

3. Tos pačios dienos vakare Vingio parke įvyko didžioji Dainų šventė, kurioje dalyvavo apie 100,000 žmonių. Prieš dainų pro-

gramą sakė kalbas M. Šumauskas, M. Suslovas, maršalas Bagramianas, A. Venclova ir viena universiteto studentė.

4. Liepos 18 dieną Sporto stadione įvyko Šokių šventė, dalyvaujant tūkstančiams jaunų ir suaugusių šokėjų.

5. Tos pačios dienos vakare Profsąjungų rūmuose buvo priėmimas arba banketas, kur dalyvavo apie 1,000 žmonių. Jų tarpe buvo ir visi valdžios pareigūnai ir svarbūs svečiai, įskaitant ir M. Suslovą. Čia taip pat buvo šiltai prisiminti pažangieji lietuviai užsienyje, buvo pasveikintas Rojus Mizara lietuvių liaudies rašytojo vardo suteikimo proga. Lietuvos ir kitų sąjunginių respublikų atstovai, kalbėdami prisiminė Jungtinių Amerikos Valstijų ir kitų užsienyje gyvenančių pažangiųjų draugų veiklą ir prašė ten dalyvaujančiuosius perduoti jiems šilčiausius linkėjimus.

Jubiliejinėse iškilmėse dalyvavo ir apie šimtas Jungtinių Amerikos Valstijų lietuvių, keliolika kanadiečių ir grupė lietuvių iš Škotijos.

Kaip žinia, Lietuvių Meno Sąjungos pasiryžimu į Lietuvą buvo pasiūsta iš dvidešimties dviejų dainininkų grupė, su Mildred Stensleriene priešakyje. Jie reprezentavo Jungtinių Amerikos Valstijų pažangiųjų lietuvių menininkus. Tai buvo daugiau simbolistinė reprezentacija, bet ji, turėdama pasakyti, turėjo milžiniškos kultūrinės reikšmės tiek mums, Amerikos lietuviams, tiek Lietuvai.

Mūsų menininkai, jų laikysena, apsiėjimai nepadarė negarbės nei mums, nei Lietuvai. Visur, kur tik jie pasirodė, buvo šiltai ir pagarbiai sutikti ir išlydėti. Gaila, kad ne visi pažangieji menininkai Jungtinėse Amerikos Valstijose tą permatė iš anksto, būtų galėjus būti daug reikšmingesnė reprezentacija.

Didelio Jungtinių Amerikos Valstijų lietuvių skaičiaus dalyvavimą Lietuvos jubilee-

jinėse iškilmėse reikia skaityti milžinišku laimėjimu tiems, kurie stoja už tvirtų kultūrinių ryšių palaikymą su gimtuoju kraštu. Atsiminkime, kad "veiksniai" iš kailio nerdamiesi per savo spaudą rėkė, prašė, grasi-no, kad ypač šiomet į Lietuvą nieks nevyktų. Bet jų darbas buvo bereikšmis. O kiekvienas mūsų grupių žmogus, dalyvavęs jubiliejinėse iškilmėse, sugrįžo tartum kitas žmogus. Ypatingai smagu, kad su šių metų turistų grupėmis vyko ne vien tik pažangiųjų žmonių, bet ir kitų įsitikinimų, pasaulėžiūrų, žmonės, ir visi sugrįžo pilni meilės dabartinei Lietuvai.

Mūsų Literatūros Draugija ir kitos mūsų pažangios organizacijos per praėjusius šešerius-septynerius metus kreipė didelio dėmesio į tai, kad juo daugiau Amerikos lietuvių galėtų ir turėtų Lietuvą aplankyti. Mūsų darbas ir rūpesnis nebuvo veltui. Šimtai Jungtinių Amerikos Valstijų lietuvių aplankė Tarybų Lietuvą.

Kas toliau? Turėtum labai rimtai padiskusuoti, ką ir kaip tuo atžvilgiu veiksime ateityje. Aš siūlau štai ką:

1. Stoti už turistų vykimą Lietuvon kiek galima daugiau, tik mažesnėmis grupėmis, negu, sakysime, šiais metais.

2. Raginti kiek galima daugiau jaunesnio amžiaus žmonių vykti į Lietuvą.

3. Jei tik galima (o aš manau, kad tai galima), būtų gerai, kad susidarytų Amerikoje gimusiųjų bei augusiųjų grupės vykti į Lietuvą. Lietuvos žmonės, atrodo, kreipia specialų dėmesį į atvykusius Amerikoje gimusius žmones, kurie nepamiršta savo tėvų giminės.

4. Taip pat būtų gerai, kad visokių srovių žmonės vyktų pamatyti savo gimtinę. Lai kiekvienas pamato, kaip gražiai Lietuva plečiasi industriniai, kaip gražiai žmonių gyvenimas vystosi.

5. Mes manome, kad būtų labai gražu ir naudinga, jeigu būtų kas metai pasiūsta į Vilniaus Universitetą ar į kurią kitą aukštąją mokyklą, bent trys, ar daugiau, lietuvių studentų, kuriems ir mokslas ir gyvenimas būtų aprūpintas, mainais su JAV būdu. O iš Lietuvos lai atvyksta studentai pas mus. Tiesa, vienas-kitas studentas atvyksta ir dabar iš Lietuvos, bet to neužtenka.

6. Mūsų laikraščiai, "Laisvė" ir "Vilnis" godžiai skaitomi Lietuvoj. Lietuvos žmonės labai domisi tuo, kas pas mus dedasi, o ypatin-gai prie širdies jiems mūsų lietuviškas gyvenimas. Mūsų klubai, kuopos, bei šiaip organizacijos turėtų užrašyti šiuos laikraščius Lietuvoje įvairioms įstaigoms. Pavieniai turėtų užsakyti laikraščius pažįstamiems, giminėms, draugams, vietoj siuntus kokius nors menkniekius, kurių žmonės neturi kur dėti.

Taigi, brangūs draugai, šiuos suminėtus punktelius aš siūlau konferencijos dalyviams rimtai apsvarstyti ir juos visiems nuolat laikyti galvoje.

NEMUNO KRANTŲ DAINA

Švelnus pietys šakelėse linguojas,
Ir saulėj blizga šviesūs jo skvernai.
Tyli daina, kurią jisai dainuoja,
Vis atkartoja Nemuno krantai.
Žydėk, klestėk, brangioji,
Tarybų Lietuva!
Te žemė tau po kojom
Tebūna kaip mama!

Per Nemuną ištyse siluetai
Vingiuoja, kraipos, supas ant bangų.
Ir norisi man dainą pakylėti,
Virš mano miestų, ligi pat žvaigždžių.
Žydėk, klestėk, brangioji,
Tarybų Lietuva!
Ženk tu į rytojų,
Su šypsena, daina!

Nubėgo saulė per bangų tiltelį,
Tartum jaunamartė išraudusi visa.
Žiūriu į saulės purpurinį kelią
Ir laimės blyksmai dega akyse.
Žydėk, klestėk, brangioji,
Tarybų Lietuva!
Tau vandenai kartoja,
Kad tu esi laisva!

Antanas Barasa

ŠIAURĖS SVECIAI

Lietuvoje kasmet išsiperi 2-3 poros juodakaklių narų. Šis gražus šiaurės kraštų paukštis pamėgo ežeringą Zarasų kraštą. Kiekvienais metais Zarasų rajono Šnirpio ežere, eigulio J. Krasnovo globojama išsiperi juodakaklių narų pora.

PO PENKIASDEŠIMT KŪRYBINGŲ METŲ

(Kalba, sakyta jubilejinėje LLD konferencijoje 1965 m. spalio 9 d., Ozone Park, N. Y.)

DR. A. PETRIKA

1965-siais metais minėtini net keli jubiliejai: 1—sukanka 50 metų nuo įkūrimo Lietuvių Literatūros Draugijos, 2—45 metai kai eina Čikagoje dienraštis „Vilnis“, 3—25 metai nuo įvedimo Lietuvoje tarybinės santvarkos, 4—20 metų nuo baigimo Antrojo pasaulinio karo, 5—35 metai nuo įkūrimo Lietuvių Darbininkų Susivienijimo ir 6—100 metų nuo panaikinimo negrų vergijos JAV. Visi šie jubiliejai yra svarbūs ir apie visus būtų galima pakalbėti. Tačiau šį kartą apsiribosime tikta vienu auksiniu jubiliejum, t. y. 50-metinė LLD amžiaus sukaktimi.

LDLD, kaip ji tuomet vadinosi, įkurta 1915 m. rugp. 10 d. Bruklinė. Pradžioje ji buvo tik savišvietos ir knygų leidimo įstaiga. Jai teko parūpinti pažangiajai lietuvių visuomenei gerų knygų, kurios, einant Draugijos konstitucijos nuostatais, „keltų darbininkų miniose klasinę sąmonę, auklėtų darbininkuose socialistinį susipratimą bei solidarumą ir šiaip jau praplėstų jų žinojimo ribas įvairiose mokslo šakose“. O tuo metu, XX-jo amžiaus pradžioje, progresyvioji lietuvių literatūra buvo jaučiama didelė stoka: Amerikoje nebuvo tinkamos tam darbui organizacijos, o Lietuvoje literatūrinei pažangai kenkė carinė cenzūra.

Tą pažangios literatūros badą ėmėsi šalinti LLD: ji savo gyvavimo pradžią atžymėjo leidimu aktualiais klausimais knygų. Dėl to jai ir taip gerai sekėsi: pirmąjį mėnesį susikūrė apie tuzinas kuopų. Pirmajame Draugijos suvažiavime 1919 m. atstovauta suvirš 4,000-čiam narių.

Tačiau kilus šalyje politinei reakcijai, Palmerio gaudynių laikotarpiui, kai pažangesnieji veikėjai buvo areštuojami, kalinami bei deportuojami, kairiosios srovės politinė organizacija buvo prislopinta, ji negalėjo viešai veikti,—LDLD turėjo persiorientuoti, ji tapo centrine organizacija, apie kurią grupavosi visi pažangesnieji Amerikos

lietuviai. „Kovą“ uždarius, „Laisvė“, „Vilnis“ ir „Motery balsas“ buvo jų spaudos organai. LLDLD tapo visuomeninės, politinės ir kultūrinės kovos avangardu. Jos narių skaičius išaugo iki suvirš 7,000, ji turėjo daugiau kaip 200 kuopų, 15 apskričių. Kitaip sakant, LLDLD tapo masine organizacija. Ją pažangieji lietuviai gerbė, ja pasitikėjo. Ji turėjo nemaža narių Kanadoje, Pietų Amerikoje, Tarybų Rusijoje, Baltarusijoje, Anglijoje ir kitose šalyse.

Tačiau mūsų Draugija turėjo ir bėdų, kurias jai teko išgyventi. Pirmajame suvažiavime ji užgyrė politinę kairiosios srovės liniją. Dėl to būrelis dešiniuosios orientacijos narių nuo jos atsimetė, jie užgrobė Draugijos išdą ir visaip jos darbą sabotavo. Dėl to teko keisti Draugijos konstituciją bei čarterį, keisti organizacijos vardą, eiti į teismą, samdyti advokatus ir eikvoti daug jėgų kovai su opozicininkais. 1921 m. Draugija pasivadino ALDLD, o 1938 m., penktajame suvažiavime, tą vardą sutrumpino, pasivadino **Lietuvių Literatūros Draugija**.

Būdama pažangiojo Amerikos lietuvių judėjimo centre, LLD organizavo kelis skaitlingus lietuvių suvažiavimus, kurių minėtinas 1928 m. sušauktas priešfašistinis suvažiavimas Bruklinė, kuriame atstovauta daugiau kaip 72,000 organizuotų lietuvių. Čia įkurta priešfašistinei veiklai vesti komitetas ir smetoninės Lietuvos politinių kalinių šelpimo fondas. Suvažiavimas besąlygiškai pasmerkė fašistinę buržuazinę Lietuvos diktatūrą, reikalavo grąžinti Lietuvos žmonėms pilietines teises bei išlaisvinti politinius kalinius. LLD-jos iniciatyva buvo sušauktas 1936 m. Klivlende kairiosios Am. lietuvių srovės kongresas, kuriame buvo įkurtas komunistų ir socialistų bendras frontas kovai prieš reakcinę Lietuvos valdžią. Tačiau už poros metų socialdemokratams dezertiravo ir Am. Lietuvių Kongresas iširo. LLD rėmė Ispanijos lojalistus, kovojančius prieš tarp-

tautinį fašizmą. Gi 1943 m. LLD vadovybėje buvo įkurtas Lietuvai pagalbos teikimo komitetas, suteikęs savo senajai Tėvynei už daugiau kaip \$300,000 materialinės paramos, kai ji buvo vokiškųjų hitlerininkų nualinta ir apiplėšta. Už tą pagalbą T. Lietuvos žmonės amerikiečiams nuoširdžiai dėkojo.

Kita nelaimė LLD ištiko 1953 m. Tai buvo t. v. makartizmo era, kai visokia pažangesnė mintis buvo slopinama, visokis laisvesnis žodis varžomas. JAV prokuroras pasimojo padaryti LLD "subversyvia" ir ją pasmaugti. Tuo patim kartu buvo užpultas ir Liet. Darbininkų Susivienijimas. Tačiau po ilgos keturių metų kovos byla buvo laimėta ir abi organizacijos galėjo laisvai atsikvėpti.

Per 50 metų LLD nuvarė didelį klasinio švietimo ir visuomeninio darbo barą. Ji su ruošė tūkstančius kalbų bei masinių mitingų; ji rėmė darbininkų streikus ir jų politinę kovą už šviesesnę rytojų. Nuo 1934 m. ji leidžia bertaininį žurnalą "Šviesa" ir davė nariams 74 ar 75 knygas. Tik vienais šiais metais nariai gavo ar gaus penkias knygas. Tai daugiau, nei kuriais kitais metais. O mokestis nepakelta. Nė vienais metais nesukelta tiek ūpo, tiek entuziazmo, kiek šimet, nors naujų narių skaičiumi pasigirti ir negalima. Geriausiai pasižymėjo Čikagos apylinkės pirmoji apskritis. Ji aktuali darbu ir naujų narių skaičium pralenkė visas kitas apskritis bei apylinkes.

Naujų narių gauti šiuo metu nelengva. Senesnioji karta eina senyn. Daug jų kas metai išmiršta, kiti dėl senatvės knygų skaityti nebegali. Čia augęs jaunimas suamerikonėjo, nuo lietuvių atsiskyrė, o naujieji ateiviai kol kas su mumis masiniai nebendrauja. Daug jų yra įtakoje apgavimų t. v. "veiksnių", kurie stengiasi atsteigti Lietuvoje smetoninę diktatūrą, bei fašistinį terorą.

Taigi nors Draugija šiuo metu neturi nė trečdaliao narių, kiek jų buvo jos žydėjimo metais; nors jos apskričių bei kuopų skaičius sumažėjo, bet ji vis dar gerai gyvuoja. Šiais metais ypatingai ji parodė daug gyvumo ir energijos. Reikia žiūrėti, kad šis entuziazmas neatšaltų, kad jis išsilaikytų. Di-

džiosios pramonės centruose, kur seniau labai daug mūsų Draugijos narių dirbo, dabar veikimas susilpnėjo: daug senesniojo amžiaus žmonių išėjo "į pensiją", jie išsiskirstė. Bet tuo patim tarpu smarkiai pagyvėjo veikimas šiltesniuose šalies kampuose, kur nemažas skaičius mūsų senesniųjų narių apsigyveno. Gerai veikiama Floridos valstijoje, ypatingai Miami mieste bei St. Petersburge ir Kalifornijoje. Net Phenikse, Arizonoje, įsikūrė kuopa iš "pensininkų". Atrodo, kad mūsų veikimo centrai keičiasi ir Draugijai veikti dar yra nemaža dirvos.

Net jei ir ateis laikas, kai literatūros leisti nebepajėgsime, nariai skaityti nebegalės, — Draugija vistiek gyvuoti galės, kol tik bus klasiniai sąmoningų lietuvių darbininkų. Jie norės turėti savo organizaciją, kurioje galės susitikti, pakonferuoti, pasikalbėti, pasivaišinti bei pasilinksinti. Jie per pulką metų su LLD suaugo ir niekad nenorės su ja skirtis.

Žinome, jog LLD antro auksinio jubilėjaus jau nebesulauks, todėl nėra prasmės jai to ir linkėti. Tačiau mes esame įsitikinę, kad ji gyvuos ir po to, kai jau mes būsime iš gyvenimo pasitraukę. Todėl linkime jai ilgiausių metų!

PIRŠTAI NEPALIEKA ANTSPAUDŲ

Šiuolaikinė daktiloskopija teigia, kad pasaulyje negalima rasti nė dviejų žmonių, kurių pirštų antspaudai būtų vienodi. Kiekvienas žmogus, kaip rodo šiuolaikinė teismo statistika, turi tam tikrus, tik jam vienam būdingus raštus, kuriuos sudaro odos linijos ant pirštų galiukų. Šiuos raštus gamta jam duoda vieną kartą, ir jie nesikeičia per visą gyvenimą. Ši būdinga žmogaus odos ypatybė sėkmingai naudojama kriminalistikoje, atpažįstant nusikaltėlius pagal pirštų antspaudus.

Pirmoji ir kol kas vienintelė šalis, kur pasitaikė atsitikimų, kai žmonės aplamai neturi pirštų antspaudų, yra, kaip teigia laikraštis "Mainiti", Japonija.

AUGIMO LIGA

Jaunai švedei Ingridai Vestman nepatiko jos aukštas ūgis. 186 centimetrai ją taip slėgė, kad ji susirgo psichikos sutrikimu. Į pagalbą atėjo švedų chirurgas docentas Unanderis. Jis pašalino dalį Ingridos šlaunikaulių ir padarė ją 5 centimetrais trumpesnę. Dabar, kaip rašo laikraštis "Aftonbladet", ji — laimingiausia mergina. Jai dabar 20 metų ir šokių aikštelėse ji turi didelį pasisekimą.

Švedijos spauda pranešė ir apie kitus "sutrumpintus" švedus.

Kovoje prieš naujo karo grėsmę

Iš pranešimo Lietuvių Literatūros Draugijos Konferencijai 1965 m. spalio 9 dieną
Laisvės salėje Ozone Park, N. Y.

A. BIMBA

Draugės ir draugai!

Šį trumpą pranešimą pavadinsime: „Amerikos pažangiųjų lietuvių uždavinys kovoje už pasaulinę taiką“. Jį galima pradėti kad ir buvusio prezidento John Kennedy žodžiais: **“Jeigu žmonija nepanaikins karų, tai karai sunaikins žmoniją”**. Arba popiežiaus Paulio VI ugingais žodžiais: **“Nebeturi būti karų, niekada nebeturi būti karų! Taika, tikta taika turi vadovauti tautų ir visos žmonijos destinacijai”**.

Bet šitie tų dviejų vyrų išsireiškimai tikrai patvirtina ir sutvirtina nuomonę tų, kurie seniai sakome, kad pasibaisėtini pasiekimai branduolinio-atominio ginklavimosi lenktynėse sudaro didžiausią pasaulinei taikai grėsmę, kad tos lenktynės neišvengiamai privės prie naujo pasaulinio konflikto ir didžiausios katastrofos visai žmonijai, jeigu nebus užstotas kelias, jeigu nebus rimtai siekiama visuotinio nusiginklavimo. Visi pasitarimai ir visos kalbos apie sulaikymą atominio ginklavimosi ikišiol nedavė teigiamų rezultatų. Ginklavimasis ne tik tebeina, bet dar didėja. Kasmet ginklavimasis pasaulyje praryja daugiau kaip šimtą bilijonų dolerių lėšų.

Naujos šalys išmoko pasigaminti atominius ginklus, pavyzdžiui, Kinija ir Prancūzija. Nebetoli tas laikas, kai atominius ginklus galės lengvai pasigaminti visos šalys. Ir atrodo, kad kol vienos šalys bus atominiai ginkluotos, nieko nepadės kalbos apie neleidimą kitoms šalims atominiai apsiginkluoti. Pavojinga puoselėti iliuziją, kad atominių ginklų monopolija visados pasiliks rankose kelių didžiųjų valstybių—vyriausiai Jungtinių Valstijų ir Tarybų Sąjungos. Kurie tokias iliuzijas puoselėja, apgaudinėja žmoniją.

O ar bereikia šiandien aiškinti ir įrodinėti, ką reikštų, ką žmonijai duotų pasaulinis branduolinis karas? Viską pasako tie keli

Kenedžio žodžiai: arba žmonija nusikratys karais, arba karai sunaikins žmoniją!

Pasaulinei taikai grėsmė išplaukia iš mūsų Jungtinių Valstijų imperialistinių valdančiosios klasės kėslių. Tai ryškiausiai įrodė militarinės intervencijos Pietų Vietname ir Dominikos Respublikoje. Abejuose atvejuose pretekstas tas pats: „mes turime užstoti kelią komunizmui“. Mūsų šalis pasiskelbė viso kapitalistinio pasaulio vadovu-policininku ir pasisavino teisę jėga kištis į visų šalių vidinius reikalus. Visuose to pasaulio strateginiuose punktuose turime įsteigę militarines bazines. Tokių bazių turime daugiau kaip keturius šimtus. Jose sutrauktos milžiniškos militarinės jėgos. Jos aprūpintos branduoliniais ginklais. Kaip tikrai iš tų bazių šiandien yra vedamas karas Pietų Vietname ir bombarduojamas šiaurės Vietnamas.

Kur link nūdienė mūsų šalies užsieninė politika veda, parodo kad ir štai kas: Spalio 4 d. popiežius Paulius VI-asis kalbėjo už taiką ir tarėsi su prezidentu Johnsonu taikos išlaikymo reikalais. bet ant rytojaus, spalio 5 d., pranešė iš Washingtono, kad prezidentas pasirašė naują militarinę sutartį su Vakarų Vokietija. Pagal tą sutartį bus Vokietijai leista įsteigti ir operuoti mūsų Texas valstijoje militarinę oro jėgų bazę-mokyklą. Girdi, V. Vokietijos teritorija per maža išlavinimui ir paruošimui moderninių oro jėgų. Tam bus panaudotos Jungtinės Valstijos!

Bet ar tikrai mūsų vyriausybė atsakinga už tą padėtį? Ne. Štai šiomis dienomis Kongreso Atstovų butas milžiniška balsų dauguma priėmė rezoliuciją, kurioje sakoma, kad nė vienoje Lotynų Amerikos šalyje, viso labo 20 šalių, nebebus leista „komunizmui įkelti koją“. Na, o, kaip žinia, labai lengva bile kokį liaudies pasipriešinimą militariniams režimams paskelbti „komunis-

tų sąmokslu" ir militarine jėga sutriuškinti. Juk taip buvo padaryta su liaudies sukilimu Dominikos Respublikoje. Toks dabar militarinės intervencijos pavojus atvirai tapo pakabintas ant galvos visų Lotynų Amerikos respublikų. Joms visoms žadama nuoga militarinė intervencija!

Akivaizdoje tokios situacijos, pilnutinai pateisinamas taikos mylėtojų ir šalininkų susirūpinimas karo pavojumi.

Džiugu, kad prieš karo grėsmę smarkiai auga bruzdėjimas Amerikos žmonėse. Jis reiškiasi visokiomis formomis. Vėliausia ir plačiausia yra "teach-in" forma. Ypač ji plačiai ir giliai apsidreiskia mūsų akademinėje visuomenėje, aukštosiose mokyklose. Joje gausiai dalyvauja studentija ir profesoriai.

Gaila, kad, kol kas, prieškarinis judėjimas mūsų šalyje labai silpnai tepasidreiskia darbo unijose (profesinėse sąjungose). Amerikos Darbo Federacijos-Industriinių Organizacijų Kongreso aukštoji vadovybė su George Meany priešakyje pilnutinai palaike-remia vyriausybės užsieninę politiką ir militarines intervencijas.

Ryšium su intervencijomis ir Vietnamo karu vyriausybė "įkalbėjo" komercinę spaudą ir visas kitas komunikacijos priemones—radijo, televizijos sistemas—priimti ir praktikuoti taip vadinamą "savanorišką cenzūrą". Rezultatas: apie tikrąją padėtį žinių kaip ir nėra. Pav., vieną dieną sako, kad Pietų Vietname mums labai sekasi, taip sekasi, jog liaudiečiai desėtkais ir šimtais skinami; o kitą dieną sako, kad mums reikia dešimties gerai ginkluotu amerikiečių ir vietnamiečių kareivių susidorojimui su vietnamiečių-partizanų. Girdi, tik tokia jėgų lygsvara mes galėsime šitą karą laimėti. Todėl jau dabar ten turime pasiuntę 148 tūkstančių kareivių ir dar, aišku, bus siunčiama jų daugiau.

Be to, šalyje yra įsiviešpatavus McCarrano įstatymo atmosfera. Silpnesnės valios, mažesnio ryžto žmonės bijo pasirodyti, bijo pasisakyti, kur jie stovi. Tėvai bijo, kad ne tik jie, bet ir jų vaikai neteks darbo, jeigu bus paskelbta, kad jie simpatizuoja komunistams. Juk nėra jokia paslaptis, kad kai kurie mūsų organizacijų seni nariai pasi-

traukė iš jų, arba metė prenumeravę laikraščius, bijodami pakenkti savo vaikams, net anūkams.

Visa tai sudaro sunkias mūsų judėjimui sąlygas.

Šiais klausimais galima būtų kalbėti ištisas valandas. Bet argi reikia čionai jums tai visa plačiai, nuodugnai aiškinti ir įrodinėti? Jums tai visa taip pat puikiai žinoma, kaip ir man.

Klausimas, kuris šiandien prieš mus stovi ir kuriuo mums reikia pasitarti, tai tas: Kaip mes, Amerikos pažangieji lietuviai konkrečiai—kaip mūsų Lietuvių Literatūros Draugija, kuri dar turi desėtkus kuopų su daugiau kaip pora tūkstančių narių, galėtų aktyviškai prisidėti prie kovos už taikos išlaikymą? Kaip mes galėtume veikliau dalyvauti taikos jėgose čia Jungtinėse valstijose?

Aišku, mes prieš karą ir militarines intervencijas. Taip pat aišku, kad mes raginame mūsų kuopas ir veikėjus kolonijose ištraukti į prieškarinį judėjimą ant vietos. Aišku, kad mūsų pažangioji spauda rašo ir rašys apie karo grėsmę ir sveikins kiekvieną taikos jėgų žygį karui užstoti kelią.

Bet ar to užtenka? Kas dar daugiau būtų galima ir reikėtų padaryti?

Darykime taip, kad po konferencijos galėtume jaustis, jog šio svarbiausio šių dienų klausimo mes nepamiršome, jog padarėme viską, kas mūsų sąlygose buvo galima padaryti.

MICKEVIČIAUS ARCHYVAI

Didžiojo lenkų poeto A. Mickevičiaus gyvenimas ir kūryba yra susiję su Lietuva, Vilniumi ir Kaunu. Lenkijos mokslų akademijos išleistoje S. Fišmano knygoje "Mickevičiaus archyvai" išspausdinta medžiaga, rasta Maskvos, Leningrado ir Vilniaus bibliotekose. Nemažai jos paimta iš privačių vilniečio Edmundo Laucevičiaus rinkinių.

Iš viso knygoje išspausdinti 32 straipsneliai, kuriuose rašoma apie poeto A. Mickevičiaus gyvenimą ir kūrybą. Pirmiausia, rinkinyje spausdinama A. Mickevičiaus laiškas, rašytas Marijai Putkamerienei 1822 m. birželio 14 d. Paskui—įvairios vizitinės kortelės, atsiminimai, laiška, dedikacijos ir kt. Be to, išspausdintas puslapis iš A. Turgenovo laiško P. Viazemskiui, rašyto 1842 m. vasario 11 d., ir Turgenovo išversto A. Mickevičiaus eilėraščio "Draugams rusams" fragmentas.

MŪSŲ SENAS VEIKĖJAS V. RUDAITIS

PRANAS BUKNYS

Iš jaunystės iki vėlyvos senatvės Vincas Rudaitis dirba žmonijos gerovei už šviesesnę ateitį. Jis yra socializmo idėjos stiprus šalininkas ir kovotojas už ją.

Iš savo gyvenimo, mokslo ir visuomeninės veiklos, mano paprašytas, Vincas suteikė svarbių ir gražių duomenų. Gaila, kad šiame trumpame apibūdinime jo darbų mažai tepasinaudosime tais duomenimis.

VINCAS RUDAITIS

Vincas Rudaitis yra kilęs Lietuvoje iš Suvalkų srities. Jis pats pasisako:

“Gimiau gruodžio 15 dieną 1885 metais, Obšrutų kaime, Pilviškių parapijoje, Nau miesčio pav. (Tai senų laikų vietovių pavadinimai). Mano tėvai buvo pasiturintys ūkininkai — Simijonas ir Marijona.

Paaugus iki 9 metų pradėjau lankyti pradinę mokyklą Barzdų kaime. Mokytojas buvo Margaitis, kuris mėgdavo išgerti ir mokiniais mažai rūpinosi. . .

Buvo mokoma tik rusų kalba; lietuvių kalbos nemokė, nors visi mokiniai ir mokytojai buvo lietuviai. Tai buvo laikotarpis, kada ėjo intensyvus vėjus rusinti lietuvius (1895 m.). Lietuviškai skaityti ir rašyti pramokau namuose. Baigti pradinę mokyklą

mane perkėlė į Pilviškių miestelį.

1898 metais mane pasiuntė su grupe kitų vaikų į Peterburgą šv. Stanislovo triklasę pavietavą mokyklą, kuri prisilaikė paprastų tų laikų gimnazijos programos.

Šią mokyklą baigęs aš mokinausi privatiškai ir laikiau kvotimus iš 4 klasių kurso Mintaujos gimnazijoje. . . Po tam grįžau į tėviškę ir dirbau įvairius ūkio darbus.

1905 metų revoliucija paliko manyje gilų įspūdį. Nors pačioje revoliucijoje neėmiau jokios vadovaujamos rolės, bet socialistinę literatūrą su dideliu pamėgimu skaičiau, su revoliucionieriais ryšius palaikiau ir pagelbėdavau revoliuciniame darbe — atsišaukimų dalinime ir t.t.”

Įmatoma, kad ūkio darbai Vinco neinteresuavo. Jis jau buvo to amžiaus, kai žmogus pradeda rimtai galvoti apie gyvenimą. Jis turėjo šiek tiek akademinio mokslo ir, kaip darbininkas, jau buvo klasiniai apsišvietęs, numatė, kad ūkio gyvenimas jam yra per siauras ir žvalgėsi į platųjį pasaulį dėl geresnių gyvenimui progų.

Atėjus laikui, kai jau reikėjo stoti į caro kariuomenę, Vincas Rudaitis išvyko į Škotiją, į Glasgow. Ten jis dirbo angliakasyklose ir kitus sunkius darbus. Glasgowe jis rado naujai susiorganizavusią socialistų kuopą ir į ją įstojo.

1907 metais į Glasgową atvyko Kleofas Jurgelionis ir paakstino vietos lietuvius socialistus įsisteigti socialistinės pakraipos laikraštį. Greit buvo sukeltas fondas ir 1907 m. spalio 30 d. buvo pradėtas leisti laikraštis “Rankpelnis”. K. Jurgelionis buvo jo pirmas redaktorius, bet neilgam. Apie tai Rudaitis rašo:

“Padirbęs prie “Rankpelnio” apie metus laiko, Kl. Jurgelionis išvažiavo į Jungtines Valstijas. Paties Jurgelionio rekomendacija aš stojau dirbti prie “Rankpelnio” ir dirbau kaip raidžių rinkėjas, redaktorius ir administratorius.

Redaktoriaus pareigas eiti man nesisekė, neturėjau tam patraukimo ir gabumo, bet

reikėjo būti tose pareigose iš prievartos, nes nebuvo kam užimti tos vietos...

1909 į Škotiją atvažiavo Vincas Paukštys (Čibiras), bėgdamas nuo caro valdžios persekiojimo. Tada pasidarė lengviau, nes jis teikė didelę pagalbą laikraščiu redagavime ir rinkime raidžių. Bet ir jis, padirbėjęs neilgą laiką, išvažiavo į Ameriką.

Aš išsilaikiau prie "Rankpelnio" iki 1913 m. vasaros. Birželio mėnesį aš taipgi išvažiavau Amerikon, palikdamas prie "Rankpelnio" aukštai išsilavinusį darbininką J. Klastaitį"

Kaip matome iš Rudaičio padavimų apie jo darbus ir rūpesčius gyvenant Škotijoje, galime jį pasveikinti kaip pasiaukojusį visuomenės veikėją ir idealistą apšvietos drauose. Dabar pažvelkime į jo darbus Jungtinėse Valstijose. Jis rašo:

"Atvažiavus į Ameriką, pirmiausia teko dirbti "Vienybės Lietuvinkų" spaustuvėje Brooklyne. Padirbau pusę metų, pramokau rinkti raidės Linotype mašina. Brooklyne gyvendamas, įstojau į Lietuvių Socialistų Sąjungos kuopą. Pradžioje 1914 metų buvau pakviestas dirbti prie "Kovos" (Socialistų Sąjungos organo), Philadelphijoje... Dirbant prie "Kovos", 1916 m. teko sykiu dirbti su V. Kapsuku, kuris atvažiavo iš Škotijos, dirbo "Kovos" redakcijoje kartu su K. Vidiku."

Man teko su Vincu Rudaičiu susipažinti, kada jis dirbo prie "Kovos" Philadelphijoje. Jis ten buvo apsikrovęs įvairiais organizacijų darbais ir pačioje spaustuvėje turėjo daug rūpesčių dėl technišku keblumų ir trūkumo darbininkų. Jis ten dirbdavo vakarais ir sekmadieniais, kad atliktų reikalingus spaustuvės darbus.

JAV įstojus į Pirmąjį pasaulinį karą, kaip žinoma, pasireiškė aštri reakcija. "Kova", kaip socialistinės pakraipos laikraštis ir priešingas karui, buvo policijos užpulta, jos administratorius Juozas Šukys buvo areštuotas ir įkalintas, ir redakcinis štabas buvo išblaškytas. "Kova" užsidarė.

1920 metais "Kovos" spaustuvė buvo perkelta į Chicagą. Kartu su "Kovos" spaustuve į Chicagą atvyko ir Vincas Rudaitis su šeima. Čia jis sunkiai dirbo spaustuvės

įrengimui ir sudarymui kolektyvo leisti laikraštį. Tūlą laiką Chicagoje buvo leidžiamas savaitraštis "Žarija", o 1920 m. išėjo "Vilnis". Vincas Rudaitis buvo linotypistas ir kartu rūpinosi visa spaustuvės tvarka. Pergyveno sunkių rūpesčių ir dirbo nesuskaitomas valandas, kad tvarka būtų spaustuvėje, kad į laiką išeitų laikraštis ir kad atlikti kitus spaudos darbus.

1936 m. Rudaitis atvyko dirbti į "Laisvės" spaustuvę. Iš karto jam čia buvo lengviau. Turėdavo progos, karts nuo karto, parašyti straipsnių "Laisvei" ir žurnalui "Šviesai". Jis dažniausia rašydavo iš gamtos mokslų. Be to, jis skaitydavo "Šviesos" korektūras. Atlikdavo daug žurnalistinio darbo.

1952 m. Rudaitis išėjo pensijon ir apleido "Laisvės" spaustuvę, išvyko ūkyje poilsiauti. Tačiau neilgam jis ten poilsiauvo. "Vilnis" pritrūko darbininkų spaustuvėje, prisiprašė Rudaitį pagelbėti. Na, ir dabar jis jau būnant 80 metų amžiaus, tebedirba "Vilnies" spaustuvėje.

Net iš čia paduotu dalelės atliktų didelių visuomeninių darbų matome Vinco stiprų ryžtą ir atsidavimą socializmo idėjai.

Vincas Rudaitis yra malonaus būdo žmogus. Apie kultūrinę ir politinę veiklą jis visada kalba optimistiškai, su viltimi dėl ateities. Per savo gana ilgą amžių, sveikatoje jis gerai laikėsi iki paskutinių laikų. Bet dabar skundžias draugas, kad jau turįs labai rimtų sveikatos komplikacijų. Vėlesniame savo laiške jis pažymi:

"Žinai, Pranai, aš jau ilgai negalėsiu dirbti, — metų našta jau labai sunki."

Sveikiname Jus, drauge Rudaiti, su 80 metų sukaktimi, reiškiamo Jums aukštą pagarbą už atliktus labai svarbius visuomeninius darbus, ir mes visi pažangiečiai linkime Jums dar daug daug laimingų metų!

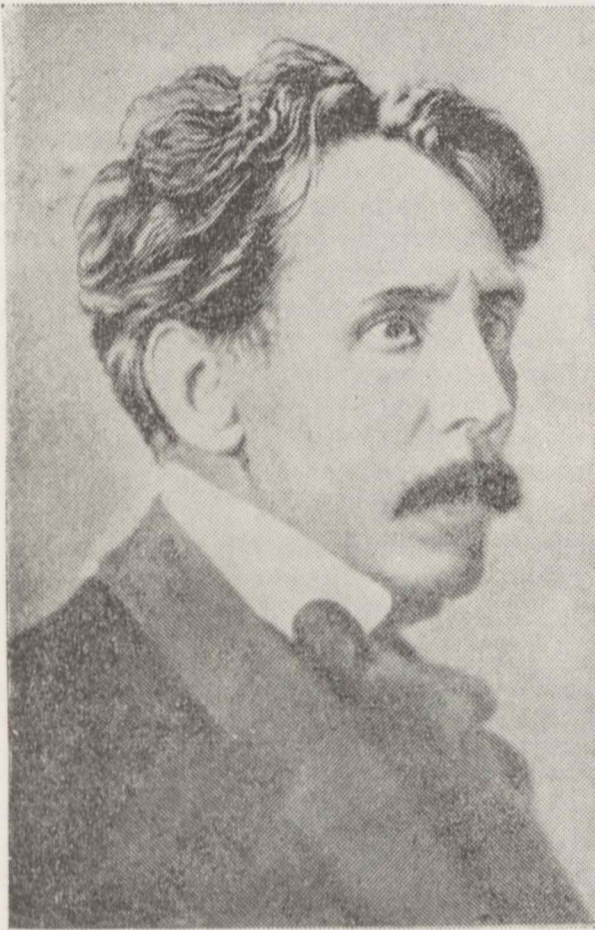
BEŽDŽIONĖS SUSIKALBA

Niujorko zooparke mokslininkai įrašinėjo beždžionių "tauškalus" į magnetofono juostelę. Užėjo lietus, ir bandymus teko nutraukti. Kitą dieną mokslininkai klausėsi įrašo. Beždžionės, išgirdusios savo klyksmą lietuvi artėjant, puolė po stogu, nekreipdamos dėmesio į tai, kad danguje nebuvo nė vieno debesėlio.

MŪSŲ ČIURLIONIS IR JO KŪRYBA

D. PALIONYTĖ

Jei jūs įsiklausysite į Čiurlionio muzikos garsus, jei gerai išžiūrėsite į savitus, ypatingus šio menininko paveikslus, pajusite, kad Čiurlionis — didis. Ir dar pajusite, kad jis visomis savo originalaus meno ląstelėmis — mūsų. Garsais ir švelniomis pastelės spalvomis Čiurlionis sukūrė tokią muziką, kuri pripildo sielą šviesos, gėrio ir grožio. Ši muzika padeda gyventi, nes joje — mūsų mintys ir svajonės, ašaros ir šypsenos, joje visa neišardoma žmogaus skausmų ir laimės harmonija.

M. K. ČIURLIONIS

Mūsų Čiurlionis. Nuo pat vaikystės dienų jis išmoko jautria menininko siela pajusti gyvenimo teisybę ir neteisybę, matyti švie-

sas ir šešėlius ne tik pačių artimiausių žmonių akyse. Jau vaikystės (Čiurlionis gimė 1875 metais), praleistos Druskininkuose, dienomis Mikalojus Konstantinas Čiurlionis tai, ką matė, jautė ir suprato, išmoko perteikti muzikos garsais. Pro nedidelio namelio ežero pakraštyje langus iki vėlumos sklisdavo ir svajingi, ir neramūs, audringi fortepijono muzikos garsai. Paskui — mokslas Plungėje, kunigaikščio Oginskio įsteigtoje orkestro mokykloje. Čia greta Čiurlionio improvizacijų atsirado pirmieji užrašyti kūrybos puslapiai — preliudai, fugos, kantai.

O svajonės siekė dar toliau... Tačiau studijos tais laikais buvo įmanomos vien turtiniesiems. Tik nepaprasti M. K. Čiurlionio gabumai, kunigaikščiui Oginskiui padedant, tegalėjo pramušti šią socialinės neteisybės sieną.

Varšuvos konservatorijoje Čiurlionio laukia ilgos atkaklaus ir įtempto darbo valandos. Sužinoti kuo daugiau! Šiam jaunuoliui rūpi ne tik muzikos teorijos ir kompozicijos paslaptys: jis skaito Hofmaną, Dekartą, Mickevičių, Kraševskį, Kantą, Dostojevskį, domisi geologija, chemija, astronomija. Viskas įdomu, viskas vilioja, žadina vaizduotę, brandina menininką-mąstytoją.

Iš po Čiurlionio pirštu gimsta nauji fortepijoniniai kūriniai, o kai Varšuvoje buvo paskelbtas konkursas simfoniniam kūriniui, Čiurlionis jau žinojo, koks tai bus kūrinys. Jo "ausyse jau ošė pušys — lyg stygų orkestras". "Miške" — taip vadinosi pirmoji lietuviška M. K. Čiurlionio 1900 metais sukurta simfoninė poema. Reiklų konkurso komisija už ją jaunam lietuvių kompozitoriui paskyrė pirmąją premiją.

Į Leipzigo konservatoriją Čiurlionį atviliojo tas pats begalinis žinių troškimas. Čia ne tik profesorių Reinekės ir Jadasono paskaitos, bet ir koncertai, Bethoveno, Čaikovskio, Vagnerio partitūros, šimtai įdomiausių knygų...

Muzika! Ne tik garsais, bet ir spalvomis moka ji lietus, valdoma lakios Čiurlionio fantazijos. Nuo 1902 m. vėl apsigyvenęs Varšuvoje, jis atsiduoda tapybai. Dabar sonatos, fugos ir preliudai paties gyvenimo spalvomis atgyja drobėje.

Nepaprasti, nauji ir saviti šie Čiurlionio paveikslai. Tačiau ir dvasinėms būsenoms, ir filosofiniams apmąstymams, kaip sako rusų dailininkas Antokolskis, Čiurlionis naudoja "visus prigimties gaivalus, visus dangiškus žiburius ir visas žemės formas, pradedant nuo jos milžinų — uolų, jos beribių jūrų, šimtmetinių medžių, jos išsvajotų miestų, puikiausių rūmų ir baigiant bespalviu drugeliu, menkučiu mūsų pievų žolynėliu arba į žibančius deimanto lašus suskylančia jūros banga".

Paskui, kai tapybinę polifoniją vėl pakeičia muzikinė, Čiurlionis harmonizuoja lietuvių liaudies dainas (ir dabar dainuojame jo "Šėriau žirgelį", "Kas bernelio sumislyta", "Ar vėjai pūtė", "Beauštanti aušrelė"...), gimsta vis nauji kūriniai fortepijonui ir puikioji simfoninė poema "Jūra". Šis kūrinys nėra tik jūros peizažas: vandens stichija — ir rami, saulės spinduliais nutvieksa, ir audringa, putojanti, čia pasitarnavo, atskleidžiant įvairius žmogaus gyvenimo momentus — veržimasi į šviesą, kovą, jo pergalės triumfą. "Jūra" — monumentalus simfoninis kūrinys — jau daug metų užima ypatingą vietą lietuvių muzikinėje literatūroje.

1905-1907-ieji. Neramūs tai buvo laikai. Revoliuciniam judėjimui, su raudonomis vėliavomis išėjusiems į gatves žmonėms Čiurlionis jautė didelę simpatiją. Lietuvoje šie metai baigėsi spaudos atgavimu ir dideliu tautiniu judėjimu. Šiam judėjimui M. K. Čiurlionis atidavė visą savo talentą ir energiją. Vilniuje jis organizavo dailės parodas, koncertus, konkursus, galvojo įsteigti konservatoriją, meno šventovę — "Tautos rūmus". Tuo pat metu pradeda rašyti operą apie narsųjį Kastytį ir nežemišką Jūratę, lietuviškąją simfoniją... Tačiau dėl ligos ir ankstyvos mirties (Čiurlionis mirė 1911 m.) šių savo sumanymų įgyvendinti menininkas nebespėjo.

Mūsų Čiurlionis... Jis — lietuvių liaudies

dalis, menininkas, be galo mylėjęs paprastus žmones, iš jų sėmėsis išminties ir įkvėpimo. Pasak M. K. Čiurlionio "liaudies menas turi būti mūsų meno pamatas... Jis yra mūsų pasididžiavimas, nes tas gražumas, kurį turi savyje, yra grynas, savotiškas ir išimtinai lietuviškas". Ši lietuvišką gražumą — liaudies dainų ir šokių intonacijas, derinį įvairumą, ritminį turtingumą, — Čiurlionis įaudė į savo originaliąją muziką. Kartais tuos liaudiškus motyvus mes suvokiame betarpiškai, kitur jie tarytum pasislepia tarp puošnių akordų derinių, išradingai ir jautriai parinktų simfoninio orkestro instrumentų tembrų. Dar kitur — koks nors būdingas liaudies muzikos melodinis vingis ar ritminis piešinys, sužadinęs kompozitoriaus kūrybinę fantaziją, nuveda į naujus, savitus meninės išraiškos horizontus.

Gal būt, Čiurlionis-kompozitorius nėra toks originalus kaip Čiurlionis-dailininkas, tačiau paskutiniuosiuose savo kūrybos opusuose jis tarsi nusimeta vėlyvesniems romantikams (Šumanas, Listas, Vagneris, R. Štrausas) būdingą šydą ir sukuria charakteringą, čiurlionišką muzikos stilių. Dabar Čiurlionio muzikai būdingas apibendrintas tikrovės atspindėjimas, psichologinis gilumas, didelė filosofinė rimtis.

Kartu su šiais turinio ypatumais ir pats muzikinis mąstymas tampa sudėtingesnis: drąsus deriniai-harmoniniai junginiai, polifoniškai lankstus balsų vedimas, įvairi, turtinga ritmika bei faktūra. Tačiau, kaip ir pirmieji preliudai, noktiurnai, mazurkos, styginis kvartetas, liaudies dainos, taip ir paskutiniai kūriniai — emocionalūs, betarpiški, gyvi.

Čiurlionis — lietuvių profesionaliosios muzikos tėvas, kompozitorius, realistinės muzikos tradicijas derinęs su nepaprasta fantazija ir lakia svajone. Čiurlionis — klasikas, sukūręs tokius kamerinės bei simfoninės muzikos pavyzdžius, kurie padėjo pamatus tolesniam mūsų nacionalinės muzikos vystymuisi.

Mūsų Čiurlionis... Dabar jo — dailininko vardas vis plačiau skamba pasaulyje, jo — muziko tradicijas sėkmingai tęsia lietuvių tarybiniai kompozitoriai.

Tarybų Lietuvai 25-ri metai

R. ŠARMAITIS

Tarybų Lietuvos susikūrimas 1940 metais, socialistinės revoliucijos pergalė krašte buvo reikšmingas įvykis lietuvių tautos gyvenime. Tuo pat metu tai nebuvo atsitiktinis, o dėsningas Lietuvos visuomenės vystymosi reiškinys.

1940 metų įvykiai subrendo aštrios klasių kovos sąlygomis tiek Lietuvoje, tiek ir tarptautinėje arenoje. Tuo laikotarpiu Lietuvos visuomenė aiškiai pasiskirstė į dvi priešiškas stovyklas. Iš vienos pusės, buvo progresyvi antifašistinė stovykla, kurioje telkėsi darbininkai, valstiečiai, pažangioji inteligentija, visi demokratiniai elementai, didžioji liaudies dauguma. Komunistų partijos vadovaujama ši stovykla siekė esminių politinių pertvarkymų Lietuvos gyvenime. Iš antros pusės, buvo reakcijos stovykla, kurioje telkėsi kapitalistai monopolininkai, fabrikantai, bankininkai, dvarininkai, buožijos viršūnės. Šioje stovykloje buvo išnaudotojų klasių atstovai, nedidelė krašto gyventojų mažuma. Tautininkų partijos vadovaujama ši stovykla siekė išsaugoti fašistinę diktatūrą, išnaudotojišką buržuazijos viešpatavimą.

Objektyvios sąlygos revoliucijai

Kokios buvo objektyvios sąlygos, kuriomis subrendo socialistinė revoliucija Lietuvoje?

Už socialistinės revoliucijos pergalę Lietuvoje kovojo darbininkų klasė, vargingoji valstietija, miestų varguomenė. Kaip tik šių sluoksnių padėtis Lietuvoje tolydžio blogėjo.

Oficialiais statistiniais duomenimis, 1939 metais 75 procentų darbininkų ir tarnautojų, užregistruotų ligonių kasose, darbo užmokestis buvo mažesnis, negu pragyvenimo minimumas to meto Lietuvoje. Kylant prekių kainoms pragyvenimo minimumas didėjo. Antai 1935 m. pragyvenimo minimumas vienam asmeniui siekė 52,60 lt., 1939 m.—71,87 lito, o 1940 m. gegužės mėnesį

pasiekė 81,15 lito. Tuo tarpu darbininko vidutinis darbo užmokestis per tą laiką sumažėjo nuo 5 lt. 1935 m. iki 4,73 lito 1939 m.

Prasidėjus antrajam pasauliniam karui, ėmė kilti kainos duonai, mėsai, popirosams, žibalui, odos dirbiniams, butui, kurui, elektrai ir kt. Per 6 mėnesius vidaus rinkoje kainos pakilo 39,5 proc., o už importo prekes — 55,8 proc. Atvirkščiai, darbininkų darbo užmokestis per tą laiką krito 11-12 procentų.

Sunki našta darbininkų klasei buvo nedirbas. Paskelbus laisvą bedarbių registraciją, 1940 m. liepos 1 dienai visoje Lietuvoje užsiregistravo 76,452 bedarbiai. Šalyje, kur pramonė buvo silpnai išsivysčius, toks bedarbių skaičius buvo labai didelis.

Sunki buvo ir darbo valstiečių padėtis. Daugiau kaip 52 proc. visos žemės buržuazinėje Lietuvoje priklausė dvarininkams ir buožėms, 30 proc. žemės priklausė vidutiniams valstiečiams ir 17 proc. — vargingiesiems ir smulkiems mažžemiams valstiečiams. 85 proc. valstiečių ūkių buvo įsiskolinę bankams, smulkaus kredito draugijoms, buožėms ir kitiems lupikams. 1938 m. valstiečių ūkių įsiskolinimas pasiekė 405 milijonus litų. Vien ekonominės krizės metais keliolika tūkstančių valstiečių ūkių už skolas buvo perduoti iš varžytinių. Visa tai didino valstiečių skurdą, vertė juos emigruoti į užsienį duonos kąsnio ieškoti, vykti į miestus ir papildyti bedarbių eiles.

Jų atsakymas — teroras

Štai kodėl liaudis nerimavo. Štai kodėl 1935 metais įvyko masinis valstiečių streikas Suvalkijoje ir kituose Lietuvos Rajonuose, o 1936 m. birželio mėnesį visuotinis politinis streikas Kauno mieste. Fašistų valdžia atsakė į šiuos masinius liaudies nepasitenkinimo pasireiškimus šaudymais, karo lauko teismais, naujų koncentracijos stovyklų atidarymu savo politiniams priešiniams izoliuoti.

Krašte siautėjo teroristinė fašistų diktatūra. Demokratinės laisvės buvo pamintos. Fašistai ilgą laiką — apie 10 metų — valdė kraštą be jokio parlamento, tyčiodamiesi iš krašto gyventojų, kad jie dar nepribrendę parlamentiniam gyvenimui. O kai liaudies revoliucinė kova privertė fašistus sušaukti seimą — fašistai taip pravedė seimo rinkimus, kad liaudies valia buvo sufalsifikuota. 1936 m. išrinktame seime nebuvo nė vieno darbininko, nė vieno valstiečio, nebuvo nė vieno pagrindinių liaudies sluoksnių atstovo.

Darbo žmonių nepasitenkinimą antiliaudiniu tautininkų režimu didino ne tik sunkėjanti jų materialinė padėtis ryšium su prasidėjusiu Antruoju pasauliniu karu. Jiems kėlė nerimą vis ryškėjantis hitlerinės agresijos pavojus. Rengdamasi karui su Tarybų Sąjunga hitlerinė Vokietija vis įžūliau reiškė pretenzijas į Pabaltijo kraštus, aktyviai rėmė prohitlerinę agentūrą Lietuvoje ir kitose Pabaltijo valstybėse. Jau 1939 m. kovo mėnesį hitlerinė Vokietija smurtu atplėšė nuo Lietuvos jos vienintelį uostą — Klaipėdą ir visą Klaipėdos kraštą, suduodama Lietuvos ekonomikaj skaudų smūgį. Buvo aišku, kad anksčiau ar vėliau toks pat likimas laukia ir visos Lietuvos, kokio susilaukė tomis dienomis Čekoslovakija. Štai kodėl Lietuvos Komunistų partijos šaukimas susitelkti visiems patriotams, stojantiems už Lietuvos nepriklausomybės gynimą, už susitarimą su Tarybų Sąjunga — mažųjų tautų nepriklausomybės gynėja — susilaukė krašte karšto pritarimo.

Tuo pat metu reakcijos stovyklos viršūnės vis toliau grimzdo nacionalinių interesų išdavystės baloje ir vis labiau kompromitavosi visos tautos akyse. Fašistinė A. Smetonos vyriausybė nuolaidžiavo hitlerinei agresijai, atsisakydama Klaipėdos krašto, pajungdama Lietuvos ūkį hitlerinės Vokietijos reikalams, slaptai derėdamasi dėl hitlerinio protektoriato Lietuvoje įvedimo. Darbo žmonės ir visiems patriotiškai nusiteikusiems demokratiniam elementams darėsi aišku, kad tautininkų fašistinės valdžios vykdoma nacionalinių interesų išdavystės politika yra taip pat neatsitiktinis dalykas, kad tokią fašistų vyriausybės politiką diktuoja sava-

naudiški išnaudotojų klasių interesai. Štai kodėl liaudyje brenė idėja, jog apginti gyvybinius krašto reikalus galima tik nuvertus fašistinę diktatūrą ir sudarius antifašistinę liaudies vyriausybę.

Pasikeitusi situacija

1940 metų vasarą Lietuva pergyveno revoliucinės krizės metą, t. y. tokį revoliucinės situacijos laikotarpį, kada plačiosios liaudies masės nebenorėjo po senovei gyventi ir reikalavo esminių politinių pertvarkymų, ir kada valdančiosios viršūnės nebegalėjo po senovei valdyti, kada jos pergyveno savo politikos krizę.

Kaip žinoma, 1940 m. pavasarį hitlerinė Vokietija pradėjo aktyvius karo veiksmus Vakaruose. Ji užpuolė ir okupavo Daniją, Norvegiją, Belgiją, Olandiją, įsiveržė į Prancūziją. Birželio viduryje krito Paryžius. Reakcinė Prancūzijos vyriausybė birželio 22 d. gėdingai kapituliavo, o Prancūzijos monopolininkai įsijungė į hitlerinės karinės mašinos aptarnavimą. Buvo aišku, kad artėja metas, kada Hitleris savo agresiją nukreips į Rytus prieš Tarybų Sąjungą.

Birželio viduryje Lietuvos liaudžiai, jos kovoje su buržuazija, susidėjo palankios tarptautinės sąlygos. Lietuvos buržuazija buvo izoliuota nuo liaudies ir nuo paramos iš Vakarų imperialistų pusės, nes tuo metu Anglija ir Prancūzija kariavo su hitlerine Vokietija ir jos praktiškai neturėjo galimybės padaryti intervencijos, kaip tai buvo padaryta 1919 metais kovoje prieš Tarybų Lietuvą. Tuo tarpu Lietuvos liaudis turėjo savo pusėje Tarybų šalį, jos karines įgulas, kurios buvo įvestos pagal 1939 m. spalio 10 d. TSRS ir Lietuvos savitarpio pagalbos sutartį. Tai didino Lietuvos liaudies pasitikėjimą savo jėgomis. Štai kodėl birželio 15-17 dienomis Lietuvos liaudies masėms išėjus į gatves, buržuazinė vyriausybė nedrįso prieš jas panaudoti ginklo, sukelti pilietinį karą, juo labiau, kad tomis dienomis ir Lietuvos kariuomenė nuėjo su liaudimi.

Suteikdama Lietuvos liaudžiai paramą kovoje prieš fašistinę diktatūrą, Tarybų šalies vyriausybė rūpinosi ir savo vakarinių sienų saugumu. Jai rūpėjo, kad Lietuvoje ir kitose Pabaltijo respublikose būtų draugiškos

Tarybų šaliai vyriausybės, o ne buržuazinės vyriausybės, ieškančios hitlerininkų globos. Tarybinei vyriausybei rūpėjo, kad būsimos hitlerinės agresijos išeities taškas būtų nustumtas kuo toliau į vakarus, kuo toliau nuo gyvybinių Tarybų Sąjungos pramoninių centrų.

Pirmas revoliucijos žingsnis

Štai šiomis sudėtingomis istorinėmis sąlygomis Lietuvoje ir kitose Pabaltijo valstybėse liaudis nuvertė fašistų valdžią ir sudarė Liaudies vyriausybę. Tai buvo istorinė būtinybė; be šio žygio mūsų kraštas negalėtų toliau žengti progreso keliu. Tai buvo pirmasis socialistinės revoliucijos Lietuvoje žingsnis. Ši revoliucija toliau vystėsi ir laimėjo taikiomis priemonėmis, tame tarpe panaudojant ir Liaudies seimo nutarimus.

Visuose šiuose įvykiuose svarbų vaidmenį suvaidino Lietuvos Komunistų partija. Ilgamečio pagrindinio darbo sąlygomis jos gretoje išsiauklėjo ir užsigrūdino tūkstančiai aktyvistų, kurie 1940 metais pirmieji įsijungė į naujosios tarybinės santvarkos kūrimą ir stiprinimą, organizavo pirmuosius socialistinius pertvarkymus. Lietuvos Komunistų partija vadovavo pirmiesiems Liaudies vyriausybės žingsniams, likviduojant anti-liaudinio režimo sukurtas įstaigas ir organizacijas, demokratizuojant krašto politinį valdymą, organizuojant Liaudies seimo rinkimus, parengiant istorines Liaudies seimo deklaracijas, Tarybų Lietuvos Konstituciją, vykdant buržuazijos turtų nacionalizaciją, dvarininkų ir dalies buožių žemių išdalinimą bežemiams ir mažžemiams valstiečiams. Komunistai buvo nacionalizuotų prekybos ir pramonės įmonių darbo socialistiniais pagrindais, pirmųjų socialistinių lenktynių organizatoriai.

Pažymėtina buvo didžiulis liaudies masių entuziazmas, nuvertus fašistinį režimą ir pradėjus kurti naująją demokratinę ir tarybinę santvarką. Masės veržte veržėsi į demonstracijas ir susirinkimus. Lietuvos Komunistų partija, nepaisant jos negausumo, naudojos didžiuliu autoritetu, jos nurodymai buvo su entuziazmu vykdomi. Darbo žmonės stovėjo eilėse, norėdami "užsirašyti į Komunistų partiją". Tik per tris mėnesius pareiškė norą būti Komunistų partijos na-

riais daugiau kaip 5 tūkstančiai darbininkų, valstiečių, inteligentų.

VKP(b) Centro Komiteto 1940 m. spalio 8 d. nutarimu Lietuvos Komunistų partija buvo priimta į V. Lenino sukurtos bolševikų partijos eiles. Tuo pačiu buvo pripažinti Lietuvos komunistų nuopelnai kovoje prieš buržuazijos diktatūrą, už Tarybų valdžios atkūrimą Lietuvoje. Nuo šio laiko Lietuvos Komunistų partija veikia kaip sudėtinė visos Tarybų Sąjungos Komunistų partijos dalis, vadovaudamasi bendraisiais partijos nutarimais ir kūrybiškai taikydama juos vietinėms Lietuvos sąlygoms.

Jau ketvirtis amžiaus

Nuo istorinių 1940 metų dienų praėjo štai jau ketvirtis amžiaus. Per tą laiką Lietuva pergyveno Didįjį Tėvynės karą, šurpias hitlerinės okupacijos dienas. Hitlerininkai, padedami įvairių rūšių buržuazinių nacionalistų, nusėjo Lietuvą masiniais kapinynais. Vykdydami savo rasistinę tautų neapykantos politiką, rengdami teritoriją vokiškiems kolonistams, hitlerininkai nužudė vien Lietuvoje apie pusę milijono žmonių, t. y. kas šeštą krašto gyventoją. Be to, Lietuvoje buvo nukankinta apie 200 tūkstančių paimitu nelaisvėn raudonarmiečių. Štai ką nešė lietuvių tautai ir visoms tarybinėms tautoms hitlerinių propagandistų išgarbintoji "naujoji Europa".

Didvyriškoji Tarybinė Armija, visos tarybinės tautos sujungtomis jėgomis sutriuškino fašistinį žvėrį, išvadavo ir Lietuvą iš hitlerinės vergovės. Nemažą indėlį į bendrąją pergalę įnešė Lietuvos kariai, tarnavę įvairiuose Tarybinės Armijos junginiuose ir visų pirma 16-oje lietuviškoje divizijoje, gausūs partizanai, Lietuvos darbininkų ir valstiečių, sabotavusių darbą okupantų naudai pramonės įmonėse, nevykdę okupantų nustatytų prievolių.

Pirmaisiais pokario metais okupantų sugriauto liaudies ūkio atstatymo darbai vyko sudėtingomis sąlygomis, siautėjant politiniam banditizmui, kurį organizavo užsienio imperialistai, nuverstųjų išnaudotojų klasių interesų gynėjai buržuaziniai nacionalistai. Lietuvos liaudis, vadovaujama Komunistų partijos, įveikė ir šiuos sunkumus. Klasinio

priešo ginkluotos gaujas, aktyviai padedant liaudies masėms, buvo sutriuškintos. Šiame žygdarbyje daug nuopelnų turi Lietuvos liaudies gynėjai.

Pasikeitė krašto veidas

Įveikdami įvairius sunkumus ir trukdymus, Tarybų Lietuvos darbo žmonės, padedami kitų tarybinių respublikų, su pasiaukojimu atstatinėjo sugriautas pramonės įmones ir miestų komunalinį ūkį, vykdė senų įmonių rekonstrukcijos darbus. Jau 1948 metais respublikos pramonė savo bendrosios produkcijos apimtimi pasiekė prieškarinį lygį.

Kaip neatpažįstamai pasikeitė mūsų krašto veidas per praėjusį ketvirtį amžiaus! Respublikos pramonė dabar gamina 16 kartų daugiau produkcijos, kaip 1940 metais. Vietoje smulkių pramonės įmonių dabar Tarybų Lietuvoje yra daug įmonių su tūkstantiniais kolektyvais. Sukurtos visiškai naujos Lietuvoje pramonės šakos, kaip galingos energetikos įmonės, elektrotechnikos, radijo, elektronikos, chemijos, staklių gamybos, žvejybinių laivų statybos, cemento, surenkamojo gelžbetonio gamyklos. Lietuvos pramonės įmonių gaminiai eksportuojami į 72 Europos, Azijos, Afrikos ir Lotynų Amerikos šalis. Darbininkų skaičius respublikos pramonėje per ketvirtį amžiaus išaugo daugiau kaip 5 kartus.

Iš pagrindų pasikeitė Lietuvos žemės ūkis. Vietoje 392 tūkstančių smulkių valstiečių ūkių dabar Tarybų Lietuvoje yra 1777 kolūkiai ir 213 tarybinių ūkių. Visų kategorijų ūkiuose 100 hektarų žemės ūkis naudmenų 1964 m. buvo pagaminta 64 cnt. mėsos skerdienos ir 472 cnt pieno. Tuo tarpu buržuazinėje Lietuvoje 1938-1939 m. 100 ha žemės ūkio naudmenų buvo pagaminta tik 270 cnt pieno ir 40-45 cnt mėsos skerdienos.

Lietuvos žemės ūkyje dabar dirba daugiau kaip 27 tūkstančiai traktorių, vietoje 1200 traktorių, buvusių 1940 metais, daug kombainų ir kitų žemės ūkio mašinų. Tai įgalino žymiai palengvinti kolūkiečių ir tarybinių ūkių darbuotojų darbą, sutrumpinti jų darbo dieną. Nuo 1945 m. iki 1964 m. respublikoje nusausta daugiau 1 mil. 100 tūkstančių hektarų drėgnų laukų žemės, ta-

me tarpe 428 tūkst. ha uždaru drenažu.

Sparčiai kylant visam krašto liaudies ūkiui Tarybų Lietuvos darbuotojų negali neįjaudinti perlėtas žemės ūkio vystymasis. Ypač svarbu pakelti Lietuvos laukų derlingumą, padidinti bendrą grūdinių kultūrų produkcijos surinkimą. Komunistų partija TSKP CK 1965 m. kovo plenumo nutarimuose atskleidė rimtas klaidas, padarytas vadovaujant žemės ūkiui. Partija numatė naujas priemones žemės ūkio atsilikimui įveikti: pradėta taikyti nauja paruošų ir supirkimų planavimo tvarka, pakeltos kainos valstybės superkamams žemės ūkio produktams, žymiai padidinti kapitaliniai įdėjimai į žemės ūkį.

Nauji žygiai

Komunistų partija ir tarybinė vyriausybė vykdo nuoseklų kursą į darbo žmonių materialinės gerovės kėlimą. Darbininkų ir tarnautojų realusis darbo užmokestis nuo 1950 iki 1963 m. išaugo 86 proc. Pastaraisiais metais padidintas darbo užmokestis švietimo ir sveikatos apsaugos darbuotojams ir kitų liaudies ūkio šakų darbuotojams. Kolūkiečių pajamos iš visuomeninio ūkio išaugo beveik 4 kartus. Nuo šių metų pradžios pradėtos skirti nors ir nedidelės pensijos nusenusiems kolūkiečiams.

Vykdant partijos ir vyriausybės nutarimus dėl gyvenamųjų namų statybos išvystymo ir Lietuvoje atliktas didelis darbas. Pokario metais iki 1965 m. pradžios Lietuvoje atstatyta ir naujai pastatyta 7 mil. m² gyvenamojo ploto. Apie 2/3 miestų gyventojų pagerino savo butų sąlygas.

Per 25 metus Lietuvos respublikoje žymiai pagausėjo specialistų su aukštuoju ir specialiu viduriniu mokslu. 1965 m. pradžioje tokių specialistų buvo 121 tūkstantis arba 5,7 karto daugiau kaip 1941 m. pradžioje.

Plačiai žinoma, kaip išsiplėtė Lietuvoje aukštųjų ir vidurinių mokyklų tinklas, kaip padidėjo ligoninių ir gydytojų skaičius.

Mes džiaugiamės lietuvių tautos nacionalinės kultūros suklestėjimu. Lietuvių tarybinė literatūra, dailė, muzika įneša vertingą indėlį į visos didžiosios šalies tarybinę kultūrą.

Jonas Lapašinskas

ŠIRDIS

Čia gyvenau,
 Ėjau,
 Mylėjau,
 Klydau,
 Net nežinojau — kur ir kaip...
 Tik sidabru galva staiga pražydo,
 Kaip obelys pavasarį... plaukai...

Jau ir širdis ne taip ritmingai plaka,
 Ne taip,
 Kaip poaušrio metu:
 Sugėrė saulę
 Veržlus upelio takas,
 Čiurlendamas tarp žydinčių krantų.

Aplink regiu aš savo jaunas pėdas —
 Per tėviškę ėjau
 Skersai
 Ir išilgai.

Toli už respublikos ribų paplito Petro Cvirkos, Salomėjos Nėries, Lenininės premijos laureato Eduardo Mieželaičio, Antano Venclovos, Aleksandro Guzevičiaus, Justino Marcinkevičiaus ir kitų lietuvių rašytojų kūriniai. Visuotinį pripažinimą įgijo skulptorių Juozo Mikėno, Lenininės premijos laureato Gedimino Jakubonio, Petro Vaivados, grafikų Jono Kuzminsko, Vytauto Jurkūno, Makūnaitės, drobės meistrų Antano Žmuidzinavičiaus, Vytauto Mackevičiaus ir daugelio kitų dailininkų, o taip pat kompozitorių, architektų kūriniai.

Minėdami Tarybų Lietuvos 25-metį, pažymėdami per ketvirtį amžiaus pasiektus laimėjimus, Lietuvos darbo žmonės neužmiršta ir naujų uždavinių, kurie jiems iškykla toliau plečiant respublikos pramonę, keliant žemės ūkio našumą, tvarkant miestų ūkį, gerinant miestų ir kaimų gyventojų buitines sąlygas, jų kultūrinį aptarnavimą. Tarybų Lietuvos gyventojai kupini pasiryžimo įvykdyti didingus naujojoje partijos programoje numatytus darbus.

1965.VII.14

Kai pavargau —
 Ilsėjaus atsisėdęs,
 Ir žvaigždeles skaičiau
 Daržely po langais.

Dabar matau:
 Ne visos mano pėdos buvo tvirtos.
 Didžiutis aš ne dėl visų galiu,
 Nes tik dabar,
 Dabar galiu atskirti —
 Ar aš ėjau keliu,
 Ar smėlio takeliu...

Nes tik dabar,
 Kai lyg sidabras žydi,
 Kaip obelys pavasarį — plaukai,
 Galiu atskirti —
 Kur klydau,
 Kur neklydau,
 Susimąstyt
 Ir pagalvot ilgai.

O juk buvau,
 Buvau kaip tas upelis:
 Pavasariais veržlus,
 Aprimęs per sausras.
 Bridau laukais,
 Kaip tas berželis
 žalias,
 Kur senas beržas
 Kelio nesuras...

Ėjau,
 Klupau,
 Vėl kėliausi, veržiausi,
 Mylėjau, nekenčiau,
 Kentėjau ir džiaugiaus...
 Dažnai manęs jauna širdis neklausė.
 Kalta širdis.
 Širdis.
 Ir niekas,
 Niekas daugiau.

Kuo sirgo Bethovenas?

Jeigu Bethovenas gyventų šiuo metu, jį būtų galima išgydyti. Genialusis muzikas sirgo otoskleroze. Šią ligą sukelia smarkiai išaugęs vienas vidinės ausies kaulelis. Jis nebejudą, nebevibruoja ir žmogus apkursta. Pastaruoju metu otosklerozę galima pagydyti: pernelyg išaugęs kaulelis išpiaunamas, o jo vietoje įstatomas plonas audinio, paimto iš kurios nors paciento gyslos, gabalėlis.

Pirmose gretose prieš karą ir fašizmą

(Kai kurie bruožai iš Amerikos pažangiųjų lietuvių kovos prieš fašizmą ir karą 1933—1941 m.)

L. PETKEVIČIENĖ

Pažangiosios žmonijos kova už taiką turi savo turtingą istorinę praeitį. Kova už taiką prieš grėsmingas fašistines jėgas įgijo ypač gyvybinę reikšmę 30-taisiais metais, įsigalėjus fašizmui Vokietijoje. Įvairiais metodais ir formomis vystėsi didžiulė antikarinė antifašistinė kova tiek atskirose pasaulio valstybėse, tiek ir tarptautiniu mastu.

To laikotarpio pasaulio tautų kova prieš karą ir fašizmą išauklėjo galias tradicijas darbininkų klasės eilėse ir padėjo savo antspaudus tolimesnei tautų kovos istorijai prieš karą ir fašizmą. Visam pasauliui tapo žinomi vardai didžiųjų kovotojų už taiką, rašytojų Anri Barbiuso, Romen Rolano, kurie buvo atvykę ir į Jungtines Amerikos Valstijas dalyvauti Amerikos darbo žmonių suorganizuotuose prieškariniuose, priešfašistiniuose kongresuose.

Revoliucinių darbininkų judėjimo jėgos JAV kovojusios prieš fašizmo augimą ir kurstymą naujo imperialistinio karo 30-taisiais metais, nors ir buvo nepakankamai organizuotos, ir negalėjo pasiekti, kaip ir kitų tautų kova, tokių rezultatų, kad būtų užkirstas kelias II-jam pasauliniam karui, tačiau Amerikos proletariato organizuotos antikarinės, antifašistinės demonstracijos, mitingai, susirinkimai, antikarinė, antifašistinė agitacija turėjo didžiulę istorinę reikšmę ta prasme, kad ji išauklėjo milijonines mases neapkęsti fašizmo ir imperialistinio karo. Kaip neatskirama organinė dalė prisidėjo prie šios kovos ir JAV pažangieji lietuviai.

Greitas fašizmo augimas 30-taisiais metais Vokietijoje, Italijoje mirtina gresme pakibo virš demokratijos ir taikos. Tačiau kai kurių demokratinių valstybių valdantieji sluoksniai, jų tarpe ir JAV reakcingieji monopolistiniai sluoksniai, buvo giliai įsitikinę, kad kapitalizmą nuo 1929—1933 m. ekonominės krizės galima išgelbėti fašizmo ir ka-

ro pagalba. Pagrindinės reakcinės jėgos tikėjosi fašistinę Vokietiją nukreipti kariauti tik prieš Tarybų Sąjungą ir ją sutriuškinti išsigelbėti nuo komunizmo, kuris taip gąsdino valdančiuosius imperialistinių valstybių sluoksnius.

Fašizme Vokietijos monopolistiniai sluoksniai įžiūrėjo galimybes kaip sumažinti 1929—1933 m. ekonominės krizės pasekmes, vykdant ginklavimosi ir karo propagavimo programą, sutriuškinant įvairias darbininkų organizacijas, kooperatyvus, profsąjungas, jų politines partijas, panaikinant parlamentinę valdymo sistemą ir garantuojant sau milžiniškus pelnus. Monopolistiniai fašistinės Vokietijos sluoksniai, panaudodami fašistinius metodus, greitai pasiekė kai kurių savo numatytų tikslų.

Daugumas reakcingųjų monopolistinių sluoksnių kitose imperialistinėse valstybėse tiesiog buvo apakinti Hitlerio pasisėkimų. JAV monopolistiniai sluoksniai taip pat ėmė praktikuoti fašistinius metodus. Šioje Jungtinių Amerikos Valstijų fašizavimo kampanijoje daugiau ar mažiau dalyvavo Pramonininkų Nacionalinė Asociacija, Hearsto spauda ir kiti reakcingieji laikraščiai, Coughlino "Krikščioniškasis frontas", Komisija Antiamerikinei veiklai tirti, "Amerikos legionas", "Laisvės lyga", komitetas "Amerika visų pirma" ir kitos įvairios fašistinės ultrareakcingosios organizacijos.

Nuo 1933 m. Jungtinėse Amerikos Valstijose fašizmo įsigalėjimo pavojus buvo labai rimtas ir grėsmingas. Šalyje ėmė pasirodyti įvairios fašistinės organizacijos: "Juodasis legionas", veikias automobilių pramonės rajonuose, Pietinėse valstijose atsinaujino Ku-kluks klan organizacijos, atsirado įvairios vietinės organizacijos, juodmarškinių, rudmarškinių, žaliamarškinių, baltamarškinių, sidabramarškinių ir t.t. Visos šios grupuotės vedė pačią pavojingiausią demagogi-

nę propagandą tarp liaudies masių, tačiau fašizmo jėgoms, kaip žinoma, įsitvirtinti Jungtinėse Amerikos Valstijose nepavyko.

Priežastys, kurios sutrukdė fašizmo įsiviešpatavimą JAV, buvo sekančios: 1. JAV imperializmas buvo žymiai ekonomiškai stipresnis už Vokietijos imperializmą ir jam užteko dar finansinių galimybių Ruzvelto "Naujojo kurso" įgyvendinimui, kuris turėjo išgelbėti Amerikos imperializmą nuo kracho. 2. Kelias fašizmui JAV buvo užkirtas aktyvių darbininkų klasės ir visų demokratinių jėgų pasipriešinimu fašizmo tendencijoms. JAV proletariato kova prieš fašizmą buvo glaudžiai rišama su kova prieš naujo imperialistinio karo gresmę.

Jeigu mes šiandien pasaulinėje arenoje turime išaugusį tokį galingą taikos šalininkų judėjimą, tai mes turime dalinai būti dėkingi ir 30-tųjų metų kovotojams už taiką, išauklėjusiems pirmuosius daigus antikarinę-antifašistinių tradicijų.

Pažangiesiems Amerikos lietuviams vieniems iš pirmųjų teko pradėti priešfašistinę kovą, kada Lietuvoje įsitvirtino fašistinis Smetonos režimas. Antifašistinei kovai organizuoti 1928 m. liepos 28 d. buvo įkurtas Priešfašistinis susivienijimas. Šiame priešfašistiniame susivienijime susibūrė sekančios pažangiosios lietuvių organizacijos: Amerikos darbininkų partijos lietuvių frakcija, Amerikos lietuvių darbininkų literatūros draugija, Lietuvių darbininkų susivienijimas Amerikoje, Tarptautinio darbininkų apsigynimo lietuvių sekcija, Lietuvių proletarinio meno sąjunga.

Nuolatiniam darbui sudarytas Nacionalinis priešfašistinis komitetas, kurio pirmininku išrenkamas A. Jankauskas, sekretorium J. Alekšis, išdininku — J. Weiss, nariais — J. Nalivaika, J. Bondžinskaitė ir J. Lipševičius.

Nacionalinis priešfašistinis komitetas organizavo lokalinius priešfašistinius komitetus kiekviename mieste, kur tik buvo lietuvių kolonijos. Priešfašistinis komitetas ruošdavo antifašistines prakalbas, platindavo antifašistinę literatūrą, rinkdavo aukas, kurios buvo skiriamos sustiprinimui Lietuvos liaudies kovos prieš fašizmą. Tačiau priešfašistinio Nacionalinio komiteto veikla buvo palyginti labai ribota ir neįgijo kokio nors

masiškesnio pobūdžio: Priešfašistinio Nacionalinio komiteto darbo formas neapėmė visos lietuviškosios dirvos Amerikoje. Be to, Nacionalinio priešfašistinio komiteto veikla neapėmė visiškai bendraamerikinio darbo baro, apsiribodama tik kova prieš lietuviškuosius fašistus, ir įtraukdama į kovą vien tik pažangiąsias lietuvių organizacijas.

30-taisiais metais, išgalėjus fašizmui Vokietijoje ir sustiprėjus fašizmo įtakai pačiose Jungtinėse Amerikos Valstijose, būtina buvo pažangiųjų JAV lietuvių organizacijoms ištraukti į antifašistinę kovą bendraamerikiniu mastu ir šitą kovą sujungti su iškilusia naujo imperialistinio karo grėsme.

Jeigu 1930—1932 metų bėgyje antikarinė antifašistinė pažangiųjų lietuvių veikla buvo šiek tiek apmirusi, tai 1933 m. jie jau aktyviai įsijungė į protesto mitingus, nusiritusius per visą Ameriką ryšium su prasidėjusiomis represijomis prieš proletariato klasę ir jos vadus fašistinėje Vokietijoje.

1933 m. vasario mėn. 8 d. pažangieji lietuviai "Laisvės" svetainėje suorganizavo prakalbas, diskusijas, kuriose buvo nagrinėjami klausimai: "Ką reiškia fašizmo išgalėjimas Vokietijoje komunistams ir kitiems darbininkams?" 1933 m. kovo mėn. 25 d. Niujorko pažangieji lietuviai surengė lietuvių darbininkų demonstraciją prie Vokietijos konsulato prieš fašistinį terorą Vokietijoje.

"Laisvė" 1933 m. balandžio mėn. 5 d., kviesdama Niujorko lietuvius darbininkus į masinį protesto mitingą, rašė: "Kova prieš fašistus yra kova prieš didėjančią reakciją ir imperialistinio karo pavojų. Išgalėjimas hitlerinių padaužų Vokietijoje, reiškia sustiprėjimą Lietuvoje kruvinojo Smetonos režimo. Taigi, mes, pasisakydami prieš Vokietijos fašistus, pasisakome prieš reakciją bendrai, už darbininkų reikalus, kaip Vokietijoje, taip ir Jungtinėse Valstijose".

To meto "Laisvės" ir "Vilnies" puslapiai labai kovingai kvietė lietuvius darbininkus protestuoti prieš fašistinį terorą Vokietijoje. Apie tai liūdija straipsnių pavadinimai: "Amerikos komunistų partija šaukia darbininkus remti Vokietijos kovotojus prieš fašizmą", "Fašistų laimėjimas reiškia artėjimą pasaulinio karo", "Paremkime Vokietijai

jos darbininkų kovas prieš hitlerinį fašizmą!" ir t.t.

"Laisvėje" 1933 m. gegužės mėn. 20 d. buvo atspausdintas Vokietijos Komunistų partijos CK nario F. Hecherto straipsnis "Kas dabar dedasi Vokietijoje". Šiuo straipsniu Amerikos lietuviai buvo plačiau supažindinti su įvykiais Vokietijoje, įvykusiais 1933 m. pradžioje.

"Laisvėje" pasirodė dar eilė kovingų straipsnių parašytų Marksisto: "Apystovos, kurios privedė Vokietiją prie fašizmo", "Ar fašizmas išriš Vokietijos politinius ir ekonominius klausimus?" ir kt.

Prasidėjus Vokietijoje fašistiniam terorui prieš proletariatą ir jo vadus, Jungtinėse Amerikos Valstijose 1933 m. nuo liepos 21 d. iki rugpiūčio 7 d. buvo organizuota priešfašistinė savaitė. Pažangiosios JAV lietuvių organizacijos aktyviai dalyvavo protesto demonstracijose prieš Vokietijos komunistų persekiojimą. Priešfašistinės savaitės bėgyje pažangiųjų organizacijų pastangomis buvo surinkta ir nusiųsta Fašizmo kankinių gelbėjimo komitetui 500 dolerių.

1933 m. lapkričio 17 d. ALDLD, LDSA, ALPMS kolektyviai pasiuntė Vokietijos fašistinei vyriausybei protesto telegramą, reikalaujančią paleisti Torglerį, Tanevą, Dimitrovą, Popovą ir kitus politinius kalinius. Prasidėjus Leipcigo teismo procesui, ALDLD, LDS ir kitos pažangios lietuvių organizacijos 1933 m. gruodžio 14 d. nusiuntė delegaciją į Vokietijos konsulatą Niujorke ir reikalavo, kad būtų paleisti neteisingai apkaltinti proletariato vadai.

Ruošiantis pasiūsti pažangiųjų lietuvių delegaciją Vokietijos konsulatui, pažangiųjų JAV lietuvių spauda kovingai kvietė lietuvius darbininkus pareikšti savo nuomonę ir protestą prieš Leipcigo teisminį procesą: "Tegul nacių budeliškos valdžios agentai išgirs lietuvių darbo žmonių balsą! Tegul jie žinos, kad mūsų organizuotas judėjimas eina kartu su Vokietijos kovingais darbininkais." ("Laisvė", 1933, gruodžio 13 I psl.)

1933 m. rugsėjo mėn. 30 d. Vašingtone prasidėjo I-sis Amerikos prieškarinis, priešfašistinis kongresas, kuriame dalyvavo ir 50 lietuvių delegatų, pagrindinai atstovai pažangiųjų organizacijų. Pasibaigus kongre-

sui, pažangiosios lietuvių organizacijos, vykdydamos kongreso nutarimus, aktyviai pradeda dalyvauti bendraamerikinėje kovoje ir plėsti kovą prieš karą ir fašizmą amerikinėje lietuviškoje dirvoje. 1934 m. kovo 25 d. Pittsburghe buvo sušaukta lietuvių draugijų konferencija, kurioje dalyvavo 40 delegatų. Konferencija numatė konkretaus veikimo programą nukreiptą prieš Vokietijos, Austrijos, Lietuvos fašizmą. Antifašistinei programai įgyvendinti sudaryta Lietuvių Lyga Kovai Prieš Karą ir Fašizmą, kuri savo veiklą artimai turėjo derinti su bendra visos Amerikos Lyga Prieš Karą ir Fašizmą.

Lietuvių Lygos nuolatinis vykdomasis komitetas laikydavo reguliarius mėnesinius susirinkimus, šaukdavo prieškarinius antifašistinius masinius mitingus, rengė diskusijas, rinko aukas nukentėjusiems nuo fašizmo remti ir t. t. "Laisvės" svetainėje 1934 m. bėgyje keletą kartų buvo organizuotos diskusijos: "Kaip išvengti fašizmo Amerikoje?", "Ar gali darbininkai užkirsti kelią imperialistiniam karui?", "Iš kur fašizmas įgija sau jėgų?", "Kuria kryptim turi eiti darbininkiškasis jaunimas?"

Hartforde, Conn., ALDLD organizacinis komitetas suorganizavo įdomias diskusijas, kuriose buvo diskutuojamas klausimas, "Ar yra galimybės tuo metu kilti imperialistiniam karui, ir jei prasidės karas, ar jis atneš darbininkų klasei pagerėjimą ar dar didesnes kančias?"

Pažangiųjų JAV lietuvių veikėjai A. Bimba, R. Mizara, J. Gasiūnas, V. Andrulis, L. Jonikas ir kt. nuolatos skaitydavo paskaitas ir pranešimus apie tarptautinę padėtį, apie įvykius Vokietijoje, apie padėtį fašistų valdomoj Lietuvoj, atskleisdami tikrąją fašizmo esmę, nurodydami artėjantį imperialistinio karo pavojų ir būtinumą kovoti prieš karo grėsmę.

1934 m. liepos 24 d. "Laisvėje" Niujorko pažangiosios lietuvių organizacijos atspausdino atsišaukimą—kreipimąsi į visas lietuvių darbininkų draugijas, kuriame buvo rašoma:

"Artinasi pragaras — kapitalistinis imperialistinis karas, atnešąs tūkstančiams darbininkų priespaudą, bada, mirtį. Mes visi, kaip vienas turime pakelti savo protesto bal-

są prieš karo rengėjus.”

Šiuo atsišaukimu buvo kviečiamos visos Niujorko draugijos dalyvauti prieškarinėje demonstracijoje rugpiūčio 1—4 dienomis.

Jungtinėse Amerikos Valstijose, kaip ir visame pasaulyje rugpiūčio mėnesį darbininkai organizuodavo masinius protestus prieš imperialistinio karo kurstytojus. Pažangieji lietuviai ir jų visuomeninės organizacijos aktyviai prisidėdavo prie prieškarinių demonstracijų ir mitingų Niujorke, Čikagoje, Pittsburge, Detroite, Filadelfijoj ir kitose lietuvių kolonijose.

Pažangiųjų lietuvių organizacijos įsteigė Lietuvių Lygos Kovai Prieš Karą ir Fašizmą komitetus ne tik Pittsburge, bet ir kitose lietuvių kolonijose. 1934 m. kovo 20 d. Norwoode įkurtas Lietuvių Lygos Kovai Prieš Karą ir Fašizmą Veikiantysis Komitetas iš 10 narių. Balandžio mėn. 29 d. San Franciske buvo sušaukta Lygos Kovai Prieš Karą ir Fašizmą konferencija, balandžio mėn. 5 d. Milwaukėje įvykusioje jaunuolių konferencijoje prieš karą ir fašizmą dalyvavo 41 delegatas, Clevelande lietuvių jaunuolių konferencija prieš karą ir fašizmą buvo sušaukta gegužės 5 d. ir t.t.

Prieškarinės, priešfašistinės demonstracijos JAV buvo rengiamos ne tik rugpiūčio mėnesį, bet dažnai ir gegužės mėnesį Nacionalinėse jaunuolių dienos proga, pažangiųjų lietuvių organizacijos demonstruodavo kartu su kitų tautų darbininkais antifašistais, taikos šalininkais Newarke, Detroite, Patersone, Pittsburge ir kt.

1934—1936 m. vykusios prieškarinės, priešfašistinės demonstracijos, mitingai, susirinkimai daugiausia buvo pašvęsti protestui prieš Vokietijos fašistų represijas, gynimui Telmano, Dimitrovo, Torglerio, Tanevo ir kitų antifašistinių kalinių, protestavimui prieš įvykius Austrijoje, prieš politinių kalinių kankinimą fašistinėje Lietuvoje.

Pažangiųjų lietuvių organizuojamose prieškarinėse, priešfašistinėse konferencijose, susirinkimuose buvo stengiamasi išaiškinti, nurodyti lietuvių darbininkų masėms jau tuo metu augantį imperialistinio karo pavojų, ruošimąsi fašistinės Vokietijos ir imperialistinės Japonijos užpulti pirmąją darbininkų valstybę — Tarybų Sąjungą.

Tenka pažymėti, kad pažangiųjų lietuvių antikarinė agitacija buvo nukreipta prieš žalingas pacifistines liberalines idėjas, kurios dažnai trukdė masėms išvelgti klasinius proletariato interesus kovojant prieš imperialistinio karo pavojų. Be to, antikarinę antifašistinę propagandą buvo stengiamasi derinti su Amerikos darbininkų kova už socialinę apdraudą, pašalpa bedarbiams, už ateivių teisių gynimą ir t.t.

Kovojant prieš artėjimą II-jo imperialistinio karo, pažangiųjų lietuvių organizacijos stengėsi suburti įvairių politinių įsitikinimų ir pažiūrų lietuvių darbininkus į bendrą frontą. LDS pirmininkas R. Mizara 1934 m. rugpiūčio mėn. išsiuntinėjo SLA, LRKSA, APLA valdyboms specialius laiškus, kviečiančius visas lietuvių nacionalines, fraternalines organizacijas į bendrą frontą kovai prieš karą ir fašizmą.

“Laisvėje” (rugpiūčio 8 d.) buvo rašoma: “Draugai darbininkai ir darbininkės! Kelkit savo balsą prieš artėjantį karą! Kelkit savo balsą prieš fašizmo pavojų! Remkit LDS sumanymą sušaukti visuotiną Amerikos lietuvių organizacijų ir klubų atstovų seimą, kovai prieš karą ir fašizmą.”

1934 m. rugsėjo 28—30 dienomis įvyko II-sis bendraamerikinis kongresas Čikagoje, skirtas kovai prieš karą ir fašizmą. Šiame kongrese dalyvavo virš 3 tūkstančių delegatų iš įvairių Amerikos kampelių, nuo įvairių darbininkų organizacijų. II-jo bendraamerikinio prieškarinio, priešfašistinio kongreso dienomis “Laisvė” (spalio 3 d.) rašė: “Tartum sniego gniuštas, paleistas nuo aukšto kalno, taip ir prieškarinis, priešfašistinis judėjimas auga, didėja, plečiasi į visas puses.”

Jeigu pirmame prieškariniame, priešfašistiniame Amerikos kongrese lietuvių dalyvavo 50 delegatų, tai antrame lietuvių delegatų jau buvo 160. Kongreso metu, rugsėjo 29 d., pažangieji lietuviai suorganizavo atskirą lietuvių delegatų sesiją, kurioje buvo apsvarstytos veikimo priemonės kovojant prieš karą ir fašizmą lietuvių darbininkų tarpe. Čia šioje sesijoje tvirtai buvo nutarta sušaukti Visuotiną Amerikos lietuvių atstovų kongresą kovai prieš karą ir fašizmą.

Šis Visuotinas Amerikos lietuvių kongresas turėjo suburti įvairių įsitikinimų ir pa-

žiūrų Amerikos lietuvius kovai prieš didėjančią imperialistinio karo pavojų ir fašizmą. Kongreso pagalba turėjo būti kuriamas tarp lietuvių darbininkų bendras frontas.

II-jo Amerikos priešfašistinio kongreso lietuviai delegatai sudarė specialią komisiją, kuri turėjo rūpintis Visuotino Amerikos lietuvių kongreso sušaukimu. Į šią komisiją buvo išrinkti J. Nalivaika—Broklyno Amalgameitų unijos lietuvių 54 lokalo atstovas, F. Šimkus—Čikagos Dženitorių unijos atstovas, Baltuškis — Čikagos Kęstučio klubo atstovas, Butvila — Čikagos Amalgameitų unijos 269 lietuvių lokalo atstovas, S. Vešys — Boot ir Shoe Workers unijos atstovas. Kongreso lietuviai delegatai, grįžę į savo kolonijas, dalyvavo masiniuose mitinguose, raportuodami apie praėjusį kongresą, padėdami vietinėms pažangioms organizacijoms sukurti ten, kur jų nebuvo, prieškarinius, priešfašistinius komitetus. Taip pat nemažai padėjo pastangų pažangieji lietuviai platindami prieškarinę, priešfašistinę literatūrą ir Amerikos Lygos Prieš Karą ir Fašizmą leidžiamą laikraštį "FIGHT".

Platindami prieškarinę antifašistinę literatūrą pažangieji lietuviai ir patys stengėsi parašyti populiarius straipsnius, leisti knygeles, brošiūras lietuvių kalba. Taip 1934 m. Čikagoje "Vilnis" išleido V. Andrulio brošiūrą "Naujas karas". V. Andrulis knygelės įžangoje pažymėjo, kad daugelis lietuvių darbininkų negalvoja apie tai, koks yra didelis imperialistinio karo pavojus. Jis pabrėžė, kad jo knygelės tikslas kaip tik ir yra išryškinti naujo imperialistinio karo pavojų ir skatinti lietuvius darbininkus įsijungti į kovą prieš karo kurstytojus — fašistus. Savo knygelėje V. Andrulis išnagrinėjo fašistinių valstybių, kaip Vokietijos, Italijos ir imperialistinės Japonijos ruošimąsi naujam karui ir parodė, kad šis naujas ruošiamas karas yra prieš Tarybų Sąjungą, todėl kiekvienas lietuvis darbininkas dar aktyviau turi kovoti prieš karo kurstytojų kėslus ir savo jėgas konsoliduoti sudarant lietuvių darbininkų bendrą frontą.

Pažangiosios lietuvių organizacijos aktyviai ruošėsi Visuotinam Amerikos lietuvių suvažiavimui, pašvęstam kovai prieš karą ir fašizmą. Organizuojant JAV lietuvius į vi-

suotiną suvažiavimą, teko sulaužyti pasi-priešinimą, parodytą klerikalų, tautininkų ir socialdemokratiškų sluoksnių. LDS pirmininkas R. Mizara kreipėsi į SLA prezidentą F. Bagočių specialiu laišku "Ką duos lietuvių kongresas prieš karą ir fašizmą". Tame laiške lietuvių darbininkų masėms buvo aiškinama, kad SLA vadams visiškai nerūpi darbininkų klasės reikalai, tie vadai netgi drįsta tvirtinti, kad fašizmo ir karo pavojus yra išsigalvotas dalykas ir kad suvažiavimas prieš karą ir fašizmą sudarys organizacijoms tik bereikalingas išlaidas.

Šitas laiškas buvo paskelbtas "Laisvėje", kurio taiklūs žodžiai pateikė daug akyvaizdžių faktų apie fašistinių elementų egzistavimą net pačiose Jungtinėse Amerikos Valstijose. Vien tik Hearsto spauda kasdieną nuodijo savo skaitytojus fašizmo nuodais, šmeižė įvairiais būdais Tarybų Sąjungą.

Laiške buvo rašoma: "Mes kiekvienoje valstijoje rasime grupes žmonių veikiančių pagal Vokietijos nacių metodus ir konsoliduojančių savo pajėgas ateičiai. Lietuvių tarpe taip pat rasime fašizmo pasekėjų, kurie mūsų viešame gyvenime bando kelti galvą — pirmiausia garbinimu Smetonos fašistinio režimo Lietuvoje, o paskui čia Amerikoje, bando glaustis prie įvairių fašistinių grupių, kovoti prieš pažangius darbininkus, jų organizacijas. Fašizmas ir karas yra glaudžiai sujungti elementai. Kova prieš vieną yra tolydžio kova prieš antrą."

Pažangiųjų lietuvių spauda "Laisvė", "Vilnis" stengėsi masėms atskleisti, kad Visuotinas Amerikos lietuvių suvažiavimas, tai ne propaganda ir priemonė pažangiesiems pasipinigauti, kaip kad skelbė klerikalų, tautininkų ir socialdemokratų spauda, bet rimtas žingsnis Amerikos lietuvių subūrimui kovai prieš karą ir fašizmą už eilinius kasdieninius darbininkų klasės reikalavimus.

1935 m. birželio 30 d. Clevelando Visuotinam lietuvių darbininkų suvažiavime dalyvavo 250 delegatų, kurie atstovavo 55 tūkstančių organizuotų žmonių įvairių įsitikinimų ir įvairių pažiūrų. Suvažiavime buvo išklaustas Parengiamojo Komiteto pirmininko J. Siurbos pranešimas, kuriame jis plačiai išanalizavo fašizmo augimo tendencijas Jungtinėse Amerikos Valstijose, ašt-

riai kritikuojant Hearsto spaudą, nurodant, kaip Amerikos monopolijos ruošiasi naujam karui. Pranešime daug vietos buvo paskirta Vokietijos fašizmo esmės atskleidimui ir Lietuvos padėties analizei. Buvo pabrėžiama, kad lietuviai darbininkai Amerikoje negali nieko bendro turėti su fašizmu, nes fašizmas yra mirtinas darbininkų priešas. Todėl kiekvieno lietuvių kataliko darbininko ar socialdemokrato pareiga yra priversti savo organizacijų vadus atsisakyti nuo Lietuvos fašistinio režimo garbinimo ir rėmimo.

Nuolatiniam darbui Visuotinas Clevelando suvažiavimas sudarė Nacionalinį Komitetą, kuris aktyviai ėmė rūpintis antikarine-antifašistine propaganda, ir kitomis priemonėmis organizuojant kasmetinius lietuvių darbininkų dalyvavimus taikos paraduose, renkant aukas antifašistiniams politiniams kaliniams remti, teikiant pagalbą kovojančiai Ispanijos liaudžiai. Nacionalinis Lietuvių Komitetas Čikagoje 1935 m. išleido specialią brošiūrą apie Visuotiną Amerikos lietuvių suvažiavimą. Platinimas šios brošiūrėlės lietuvių kolonijose padėjo demaskuoti Smetonos fašistinio režimo rėmėjus, kurie įvairiais būdais stengėsi patraukti lietuvių išėivijos sluoksnius Amerikoje, ypač prisidengdami "tėvynės meilės" skraiste. Kiekviena proga, lietuvių pažangūs veikėjai, ar tai būtų taikos mitingas, ar piketo linijų organizavimas prieš išvykstančius iš JAV fašistinius Italijos laivus, kurie turėjo vežti ginklus karui prieš Etiopiją, aiškino lietuvių darbininkų masėms, kad Lietuvos fašistinis režimas savo esme nesiskiria nuo vokiškojo ir itališkojo fašizmo, ir todėl būtina griežta kova prieš šio režimo garbintojus.

1935 m. pažangieji organizavo nemažą susirinkimų Lietuvos nepriklausomybės gynimui, kada iškilo grėsmė Klaipėdos kraštui. Tenka pažymėti, kad po Visuotino lietuvių suvažiavimo antikarinė-antifašistinė veikla įgyja žymiai platesnį užmojį ir savo turiniu apima žymiai daugiau klausimų. Jau čia mes matome, kad kovojama ir prieš Vokietijos fašistų terorą, ir prieš Lietuvos fašistinį režimą, ir prieš Italijos fašistus, o greta to yra keliamos tokios problemos, kaip gynimas svetur gimimų teisių, organizavimas lie-

tuvių darbininkų į darbo unijas, reikalavimas civilinių laisvių Lietuvos darbininkams ir valstiečiams. Platesnis klausimų ratas sudarė galimybes išplėsti lietuvių darbininkų akiratį, kelti jų politinį — idėjinį lygį.

Metai iš metų vedama antikarinė-antifašistinė pažangiųjų lietuvių propaganda ir kitos anksčiau minėtos veiksmingos priemonės, išauklėjo naujus kovotojus už taiką ir jų pirmose gretose gana aktyviai ėmė pasireikšti Amerikos lietuvių moterys. 1936 m. sausio mėn. Bridgeporte, Conn., buvo sukurtas Prieškarinis Komitetas, atstovaujantis 8 lietuvių organizacijas. Šio komiteto veikime pasižymėjo Janė Mureikiūtė, kuri nepabijojė surengtoje Lygos Prieš Karą ir Fašizmą demonstracijoje, prisirišus prie stulpo, pasakyti jausmingą kalbą, už ką ji buvo suimta ir pasodinta į kalėjimą. Vėliau pažangios lietuvių organizacijos išrinko ją delegate į III-jį Amerikos prieškarinį-priešfašistinį kongresą. Waterbury, Conn., delegate į šį kongresą taip pat buvo išrinkta B. Kukauskaitė.

Viena iš labiausiai pasižymėjusių ir žinomų visose lietuvių kolonijose taikos kovotoja, dalyvavusi ne tik Amerikos taikos kongresuose, bet ir pasauliniuose, tai buvo K. Karosienė, kuri ir iki šių dienų nenuilstama savo energija, aktyviausiai kovoja pirmose taikos šalininkų gretose.

1936 m. sausio mėn. įvykusiame III-me Amerikos prieškariniame, priešfašistiniame kongrese dalyvavo 62 lietuviai delegatai, atstovaudami virš 99 tūkstančius organizuotų žmonių. Šis kongresas lietuviams delegatams įsimintinas buvo tuo, kad jame buvo nagrinėjamas klausimas Lietuvos nepriklausomybės gynimo, kuriai pradėjo grasinti Vokietijos fašizmas. Šiame kongrese lietuviai delegatai nutarė sušaukti 1936 m. II-jį daug didesnį Visuotiną lietuvių suvažiavimą, kuris ir įvyko Clevelande birželio 20—21 dienomis.

Šio Amerikos lietuvių kongreso pagrindinis tikslas kovoti už atsteigimą demokratinės tvarkos Lietuvoje. Nuo 1936 m. iki pat Tarybų valdžios atkūrimo Lietuvoje Amerikos Lietuvių Kongresas veikė kaip pastovi organizacija ir atliko didžiulį darbą, remiant Lietuvos antifrašistinius kalinius, o taip pat

teikiant materialinę ir moralinę pagalbą Lietuvos darbo žmonių kovai prieš fašistinę Smetonos diktatūrą.

Prasidėjus II-jam pasauliniam karui 1939 m., pažangios Lietuvių organizacijos sustiprino kovą už tai, kad JAV neįsiveltų į šį karą, pradėtą fašistinės Vokietijos. Jie aktyviai dalyvavo protesto mitinguose ir demonstracijose, nukreiptuose prieš privalomą karinę tarnybą. Tačiau kada pasaulį pasiekė šiurpi žinia 1941 m. birželio 22 d., paskelbdama, kad fašistiniai agresoriai iš pasalų užpuolė pirmąją darbininkų valstybę Tarybų Sąjungą, pažangieji Amerikos lietuviai, kaip ir visi kiti pažangūs JAV sluoksniai, reikalavo nedelsiamos aktyvios pagalbos Tarybų Sąjungai. Didžiojo karo metais pažangiųjų lietuvių organizacijos nenuilstamai darbavosi, kad padėti tarybiniais žmonėmis kovoti prieš fašistinius užpuolėjus.

Trumpai peržvelgę kai kuriuos istorinius faktus iš pažangiųjų Amerikos lietuvių kovos prieš karą ir fašizmą 1933—1941 metų, mes matome, kad nežiūrint pasitaikiusių klaidų ir trūkumų, pažangieji lietuviai sugebėjo praveisti gana plačią antikarinę-antifašistinę propagandą, kuriai sustiprinti buvo panaudotos jų išleistos knygos bei brošiūrės.*)

Nors pažangiųjų lietuvių antikarinė, antifašistinė 1933—1940 m. veikla turėjo savo trūkumų ta prasme, kad ji buvo išskaidyta, nesukoncentruota ir pravedama atskiromis kampanijomis, tačiau būtų neteisinga tvirtinti, kad pažangieji lietuviai kovodami prieš fašizmą ir atėjęntį II-jį pasaulinį karą, pasitenkino vien tik kalbomis ir protesto rezoliucijomis. Jie aktyviai moraliai ir materialiai rėmė Lietuvos antifašistinius politinius kalinius, leido antikarinę, antifašistinę literatūrą, vedė aktyvią kovą prieš lietuvius tautininkus, klerikalus ir socialdemokratų —

*) Andrulevičius V., "Naujas karas". Čikaga. Išleido "Vilnis", 1934.

Visuotinio Amerikos lietuvių suvažiavimo raportai, tarimai, rezoliucijos. Čikaga. Išleido Nacionalinis lietuvių veikimo komitetas, 1935, p. 47. t

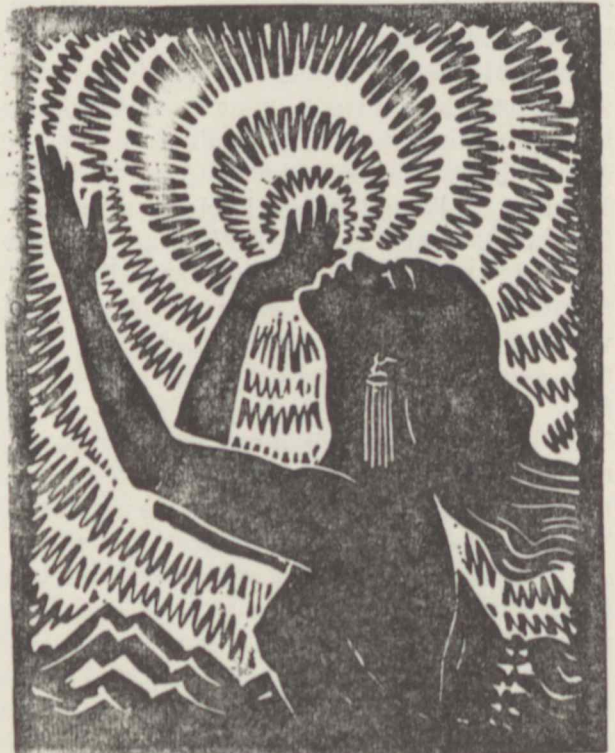
Amerikos lietuvių Moterų seimo darbai. Išleido Amerikos Lietuvių Moterų Taryba.

Mizara R.: "Ko nori kunigas Coughlinas". Išleido "Laisvė", 1939.

"Dabartinis karas ir darbo žmonės". Išleido L.K. C.B., 1940.

Lietuvos fašizmo rėmėjus, stengdamiesi su eiliniaisiais nariais sudaryti bendrą frontą kovai prieš karą ir fašizmą už atsteigimą demokratinės tvarkos Lietuvoje.

Pažangieji lietuviai suprato, kad maža yra vien tik norėti taikos. Būtina yra kovoti už taiką ir nors maža dalele stengėsi būti pirmose taikos kovotojų gretose. Šiandien nors daugelio aktyviųjų 30-tųjų metų taikos šalininkų ir fašizmo priešininkų galvas padabino sidabras ir metų našta sulenkė pačius, tačiau nesusvyravo ir nesudrebėjo jų pasiryžimas būti ryžtingais kovotojais už taiką ir šiomis imperialistinių JAV sluoksnių kurstomais "šaltojo karo" ir tarptautinio įtempimo dienomis. Mes visi labai gerai suprantame, kad "šaltasis karas" labai greitai gali pavirsti karštuoju ir pareikalauti iš žmonių kankinančių aukų, todėl neužtenka vien tik troškimo taikos, neužtenka vien tik neapykantos karui, reikalinga nenuilstama ir veiksminga kova prieš karo kurstytojus, prieš reakcingąsias jėgas, kurios dar yra išlikusios nuo II-jo pasaulinio karo ir stengiasi pasaulio atmosferą nuodyti naujais fašizmo ir atominio karo nuodais.

"HIMNAS SAULEI"

— E. Varnas

IŽYMUSIS LATVIŲ POETAS IR LIETUVA

Didysis poetas Janis Rainis — artimas lietuvių liaudies draugas. Toks jis buvo savo socialistinėse, giliai internacionalistinėse pasaulėžiūros dėka, gyvenimo aplinkybių dėka.

Gimęs netoli Lietuvos pasienio, Janis Rainis gerai mokėjo lietuvių kalbą, nuo vaikystės klausėsi lietuvių liaudies dainų. Dar būdamas studentas, jis tyrinėjo Lietuvos folklorą, rašiją, bandė išversti į latvių kalbą lietuvių grožinės literatūros pradininko Kristijono Donelaičio kūrybą. Pirmieji Janio Rainio darbo ir visuomeninės veiklos žingsniai taip pat didžia dalimi susiję su Lietuva. Kurį laiką jis gyveno ir dirbo Vilniuje ir Panevėžyje, kuriame, beje, pirmą kartą pateko į carinį kalėjimą. Ir vėliau, savo plačioje literatūrinėje-visuomeninėje veikloje, Janis Rainis ne kartą rėmėsi Lietuvos istorija, kas atsispindi jo tragedijoje „Indulis ir Arija“ ir kai kuriuose kituose kūrinuose, rėmėsi lietuvių liaudies dainomis, kurias jis rinko ir vertė, glaudūs buvo jo ryšiai su pažangiais lietuvių visuomeniniais rateliais.

Savo garsiajame eilėraštyje „Broliams lietuviams“, kurį Rainis paskelbė lietuvių ir latvių kalbomis, poetas, pabrėždamas mūsų brolišką tautų kraujo ryšį, klausė:

Kokios kalnų sienos,
Kokios jūrų gelmės
Stojos skersai mūsų kelio,
Draudė eit bendrai?

Šis klausimas — kokie aukšti kalnai ir kokios jūrų gelmės kliudė latviams ir lietuviams drauge žengti vienu keliu? — iš tiesų buvo iškilęs buržuazijai valdant tiek Lietuvoje, tiek Latvijoje, kada fašistiniai vadeivos kurstė siauras nacionalistines nuotaikas, įvairiom priemonėm stengėsi piudyti mūsų tautas. Tais metais galingas Rainio lyrikos balsas beveik nepasiekė „brolių lietuvių“, į kuriuos taip draugiškai kreipėsi latvių poetas.

Tik socialistinėse santvarkos sąlygomis, kai lietuvių ir latvių tautos susivienijo didžiojoje tarybinių tautų šeimoje, tapo tikrove tie aukštieji priesakai, kuriuos skelbė Rainis. Šiandien šios abi tautos žengia vienu keliu taip, kaip svajojo didysis poetas. Ir jo kūrybinis palikimas randa vis platesni kelią į Tarybų Lietuvą, į Lietuvos skaitytoją.

Tarybiniais metais į lietuvių kalbą išversti geriausi Rainio lyrikos pavyzdžiai, jo kūryba nagrinėjama lietuvių mokyklose, jo dramų veikalai, tokie, kaip „Pūsk, vėjeli“ ir „Aukso žirgas“, su pasisekimu eina lietuvių teatrų scenoje, skamba per radiją. Mūsų literatūros mokslo nagrinėtojai plačiai tiria Rainio ryšį su Lietuva, o Vilniuje ir Panevėžyje, namuose, kur gyveno Rainis, įrengtos atminimo lentos.

Šimtąsias Janio Rainio gimimo metines plačiai pažymi ir Tarybų Lietuva. Ši didžiojo latvių poeto jubiliejų lietuvių liaudis švenčia kaip įžymią mūsų socialistinės daugianacionalinės kultūros šventę.

Ypatingai vertindami ir gerbdami Janio Rainio gyvenime ir kūryboje tai, kas jį sieja su Lietuva, lietuvių skaitytojai jokiū būdu latvių poeto artimumo, aktualumo mums nepriboja tik tuo. Mes, lietuviai, taip pat puikiai suprantame tą didžią reikšmę, kurią Janis Rainis turi latvių liaudžiai. Tiek praeityje, tiek dabar ryškus jo vaidmuo, vystant latvių visuomeninę mintį, kultūrą ir literatūrą, jo įnašas į Latvijos darbo žmonių revoliucinę kovą už savo nacionalinį ir socialinį išsivadavimą.

Janis Rainis — ne tik didis latvių poetas, geriausiai išreiškęs nacionalinę dvasią ir liaudies masių troškimus. Jis taip pat vienas iš stambių tarptautinio revoliucinio judėjimo atstovų, vienas iš socialistinio meno pagrindėjų pasauliniu mastu, su nepaprasta poetine jėga ir meniniu meistriškumu dainavęs proletariatą kaip „pagrindinę klasę“. Tokį Janį Rainį vertino ir mokėsi iš jo įžymusis lietuvių proletarinis poetas Julius Janonis. Toks Janis Rainis buvo pavyzdžiu mano kartos lietuvių pažangiesiems rašytojams buržuazijos valdymo metais, toks jis palieka mums ir šiandien. Toks Rainis — liepsningas revoliucinės kovos dainius, kovotojas už socialistinę ateitį — yra brangus visoms tarybinėms tautoms, visiems pažangiems žmonėms įvairiose pasaulio šalyse.

Tegu nenurimstančia jėga amžinai skamba didžiojo poeto balsas, šaukias žmoniją į saulę, į šviesią ateitį: „Ave sol!“

Kostas Korsakas

Apie buvusias Ispanijos kolonijas

D. M. ŠOLOMSKAS

Turkams pagrobus Konstantinopolį ir įsigalėjus Artimuose Rytuose, jie užkirto Europos susisiekimą su Indija ir Tolimaisiais rytai. Atsirado žmonių, kurie ėmė galvoti, kad Indiją galima pasiekti plaukiant į Vakarų, nes jie dar nežinojo, kad aplinkui Afriką ją galima taip pat pasiekti. Vienas iš tokių galvojančių buvo Kristoforas Kolumbas. Ispanija ir pasinaudojo Kolumbu — davė jam tris laivus, ir 1492 m. spalio pradžioje jis atplaukė į Karibų jūrą, į Kubos sritis. Kolumbas manė, kad jis tikrai pasiekė Indiją ir Amerikos gyventojus užvardino indėnais.

Vėliau paaiškėjo, kad Kolumbas ne Indiją pasiekė, o surado naują pasaulį. Europos valstybės puolėsi į Ameriką ir prasidėjo jų tarpe kova. Tais laikais Ispanija buvo galinga, ir ji užvaldė milžiniškus plotus. 1776 metais, tai yra, kada trylika kolonijų sukilo prieš Anglijos viešpatavimą ir pasiskelbė Jungtinėmis Valstijomis, tai Ispanija Karibų jūroje valdė Kubą, Jamaiką, Santo Domingo, Puerto Rico ir daugelį kitų salų. Ji valdė visą Centrinę Ameriką, Pietinę Ameriką, išskaitant Braziliją, o šiaurės Amerikoje Meksiką ir du trečdalius dabartinių Jungtinių Valstijų. Nuo Mississippi upės į vakarus ir iki Kanados dabartiniai JAV plotai buvo Ispanijos kolonija.

Centrinėje ir Pietinėje Amerikoje Ispanijos kolonijos vadinosi **Naujoji Granada**, o nuo Kanados iki Centrinės Amerikos—**Naujoji Ispanija**. Ispanijos karaliai šių kolonijų valdymui skirdavo vicekaralius.

Tais laikais Ispanija dar turėjo kolonijų Azijoje ir Afrikoje. Jai priklausė Filipinai ir daugelis kitų salų bei plotų.

Napoleonas pradėjo, o J. Valstijos baigė

Ispanijos imperijos įrimas prasidėjo 19-jo amžiaus pradžioje, kai Prancūzijoje buvo įsigalėjęs Bonopartas Napoleonas. Jis užkariavo ir Ispaniją. Nors ten liaudis tęsė partizanų karą prieš prancūzus, bet Ispanijos galia buvo pakirsta.

1815 metais, sužlugus Napoleono galiai, Ispanija atgavo nepriklausomybę ir ant sosto sugrįžo sena karalių dinastija, bet liaudis sukilo prieš karalių ir prasidėjo revoliucija.

Ta padėtimi pasinaudojo Ispanijos kolonijos Amerikoje. Sukilo ne tik negrai vergai, mulatai (žmonės kilę iš indėnų ir negrų bendrų vedybų) ir ispanai-kreolai. Amerikos kolonijų gyventojai nekentė Ispanijos, kuri kišosi į amerikiečių gyvenimą ir darė jį sunkesniu.

1790 metais sukilo Haiti salos gyventojai. Paskui sekė sukilimai ten, kur dabar yra: Venezuela, Bolivija, Paragvajus, Argentina, Peru, Centrinės Amerikos valstybės ir Meksika. Iki 1826 metų beveik visos Pietų Amerikos šalys ir Meksika atsimetė nuo Ispanijos, — atsirado naujos valstybės.

1898 metais Jungtinės Valstijos paskelbė karą Ispanijai ir ją pribaiigė. Amerikos imperializmas buvo stiprus, ieškojo kolonijų, turėjo naują ir gerą karo laivyną. Sumobilizavo beveik 300,000 armiją.

Ispanijos karo laivai buvo seni. Jie pralaimėjo mūšius Puerto Rico ir Filipinų srityje.

Jungtinės Valstijos kare prieš Ispaniją neteko tik 290 vyrų užmuštais ir 2,565 sužeistais. Ispanija buvo priversta pasiduoti ir atsisakyti nuo Kubos, Puerto Rico, eilės kitų salų Karibų jūrų srityje, o Ramiajame vandenyne nuo Filipinų, Guamo ir kitų salų.

Po šio karo Ispanija militarinės galios jau neatgavo. Maurų sukilimai privertė ją pasitraukti ir iš Moroko, Afrikoje. Dabar ji dar laiko Moroke kelias mažas karo bazines — Ifnį, Ceutą, Melillą, kurios užima tik apie 90 kvadratinų mylių, Ispanijos Saharą, virš 100,000 kvadratinų mylių, ir Gueną, apie 11,000 kvadratinų mylių.

Dabartinė Ispanija

Prieš kelis šimtus metų Ispanija buvo didžiausia ir galingiausia pasaulyje valstybė,

HUMANISTAS HUSAS IR HUSITAI LIETUVOJ

DR. J. JURGINIS

Tarptautinių taikos ir kultūros organizacijų nutarimu, šįmet minima 550 metų sukaktis nuo didžiojo čekų humanisto Jano Huso mirties. Pažiūros, už kurias ant laužo buvo sudegintas Husas, priklauso ne tik čekų tautos, bet ir visos Europos istorijai. Su Lietuva husitai turėjo tiesioginių ryšių, kuriuos, sukaktį minint, pravartu prisiminti.

Įvedus Lietuvoje krikščionybę, Lietuvos valdovams reikėjo bent nežymią bajorišką jaunimo dalį nukreipti į aukštąsias mokyklas. Krokuvos universitetas dėl savo sunykimu ir dėl to, kad iš pradžios neturėjo teologijos fakulteto, tam reikalui netiko. Teologijos fakultetui atidaryti reikėjo popiežiaus leidimo, kurį Krokuvos universitetas, pavadintas Jogailos vardu, negreit gavo. Todėl aukštieji dvasininkai į jį žiūrėjo su nepasitikėjimu, įtardami esant jame užslėptą herezijos dvasią.

Lietuvos ir Lenkijos valdovų akys tuomet buvo nukreiptos į Prahą. Į jos universitetą buvo siunčiami mokyti kandidatai į aukštuosius dvasininkus. Lenkijos karaliaus dvaro gimė mintis įsteigti Prahos universitete lietuviams skirtą kolegiją. Lietuvių kolegija buvo įkurta prie Betlėjaus koplyčios, kurios pamokslininku buvo Husas (1371—1415). Jis dalyvavo kolegijos statuto paruošime ir

jos valdovai siekė būti pasaulio valdovais. Bet netekus milžiniškų kolonijų Pietų ir Centrinėje bei Šiaurinėje Amerikoje, Azijoje ir Afrikoje, liko nežymi valstybė.

1931 metais Ispanijos liaudis privertė karalių pasitraukti ir įsikūrė respublika. 1936 m. liaudis išrinko progresyvius žmones į parlamentą ir tais pačiais metais gegužės mėnesį reacininkai, remiami Hitlerio ir Mussolinio, sukilo. Piliietinis karas tęsėsi keleris metus, baigėsi 1939 m. liaudies pralaimėjimu.

Ispanija yra pietvakarių Europos gale. Ji užima 195,500 kvadratinį myliu plotą ir turi daugiau kaip 30,000,000 gyventojų.

prie jo pridėjo savo antspaudą. Steigiant kolegiją Husas buvo magistras, o 1401-1402 metais — laisvųjų menų fakulteto dekanu, 1402—1403 ir 1409—1410 m. — Prahos universiteto rektorium. Visai natūralu, kad lietuvių kolegijos studentai virto Huso pasekėjais. Kas tuo metu mokėsi Prahos universitete ir buvo lietuvių kolegijos nariais, nėra išaiškinta. Reikia manyti, kad tos kolegijos virtimas husitiška nebuvo atsitiktinis, žinant vėlesnius Lietuvos valstybės ryšius su husitais.

Huso veikloje išskiriami trys periodai. Iki 1409 m. jo pasisakymuose vyravo patriotiniai motyvai ir tuo pačiu stiprėjo katalikų bažnyčios kritika. Huso išstojimai prieš vokiečių priespaudą baigėsi tuo, kad Prahos universitetas perėjo į čekų rankas ir virto signalu patriotiniam judėjimui. Antram Huso veiklos periodui (1409-1412) būdinga tai, kad Husas atsimetė nuo katalikų bažnyčios ir ėmė skleisti Čekijoje uždraustą Viklifo reformacinį mokymą. Džonas Viklifas (1330—1384), Oksfordo universiteto teologijos profesorius, pirmas išstojė prieš duokles popiežiui ir ėmė aiškinti, kad valstybė nepriklauso nuo bažnyčios, o atvirkščiai, bažnyčia turinti paklusti pasaulietiškai valdžiai, kad bažnyčia neteisėtai valdo daugelį žemių, kurias valstybė gali konfiskuoti. Siūlydamas reformuoti bažnyčią, jis atmetė popiežių ir vyskupus, vienuolynus, šventųjų garbinimą, paslaptis, reikalavo suprastinti apeigas ir pamaldose vartoti ne lotynų, o šnekamąją žmonių kalbą. Su savo pasekėjais jis išvertė Bibliją į anglų kalbą. Viklifo mokymas rado šalininkų ne tik Anglijoje, bet ir kitose šalyse, ypač Čekijoje.

Žalgirio mūšio laimėjimą 1410 m. Husas sutiko su džiaugsmu. Tas jį padrąsino tolesniems žygiams. 1412 m. išstodamas prieš indulgencijų pardavinėjimą, jis pradėjo trečią, paskutinį savo veiklos periodą, pilną persekiojimų, pasibaigusių sudeginimu ant laužo. Kai kurie jo mokiniai, ypač Jeroni-

mas Prahiskis (1371—1416), radikalumu pralenkė savo mokytoją.

Huso sukeltas idėjinis maištas netrukus virto husitų revoliuciniu judėjimu. Jo pranašu Lietuvoje buvo Jeronimas Prahiskis, neišsekancios energijos, žvalaus proto ir puikios iškalbos žmogus. Kada 1410 m. arkivyskupas sudegino Viklifo raštus, jis iš Betlėjaus koplyčios lango pasakė kalbą į minią. Jeronimas Prahiskis buvo pasaulietis, baigęs aukštąjį mokslą magistras. Jis kaip humanistas, pasaulietiškos kultūros šalininkas, stengėsi plėsti mokslą visoje Europoje. Jis profesoriavo Paryžiaus universitete, buvo Kelne, lankėsi Jeruzalėje, Heidelbergo universitete skaitė filosofijos paskaitas. Šis universitetas iš seno turėjo artimų ryšių su Prahos universitetu. Heidelbergo universitete Jeronimas buvo apskustas Vormso vyskupui, kad paskaitose kėlęs į padanges eretiką Viklifą ir netinkamai aiškinęs trejybės paslaptį. 1407 m. Jeronimas jau dirbo Prahos universitete. Jis, kaip ir Husas, džiangėsi kryžiuočių sutruškinimu žalgirio mūšyje.

1412 m. gegužės mėnesį į Čekiją buvo atvežta popiežiaus bulė, skelbianti atlaidus. Karalius Vaclovas atlaidus skelbti leido, nes iš to tikėjosi pajamų. Arkivyskupas ir teologijos fakultetas pasisakė už atlaidus (indulgencijas). Prieš jų pardavinėjimą griežtai pasisakė J. Husas, Jeronimas Prahiskis ir jų vienminčiai. Norėdamas patraukti į savo pusę čekus, Husas prie visų bažnyčių bei vienuolynų durų prikalė kvietimą į disputą dėl atlaidų. Jeronimas jame irgi dalyvavo ir tiek sujaudino studentus, kad disputas virto tikra demonstracija prieš popiežių ir jo rėmėjus.

Po dviejų savaitių Praha matė tokį vaizdą: gatvės mergina aprenktas studentas, apsikabinėjęs atlaidus skelbiančiomis popiežiaus bulėmis, lydėmas pokštus krenčiančios studentų ir miestiečių minios, važiuo aukštame vežime per miestą pro arkivyskupo ir karaliaus rūmus. Karolio aikštėje eisena sustojo, studentai bules sukrovė ant laužo ir sudegino. Tai buvo tarsi atsakymas į prieš dvejus metus toje pat vietoje sudegintus Viklifo raštus.

Tais pačiais metais popiežius įsakė paskelbti Husui ekskomuniką. Įsakyme rašo-

ma: jei per 20 dienų jis nepaklustų ir nenusižemintų, ekskomunika būsianti praplėsta ant visų, kas su juo bendraus, o jo gyvenamai vietai uždedamas interdiktas ir todėl Betlėjaus koplyčia turi būt nugriauta. Vokiečiai kėsinosi ją nugriauti, bet studentų buvo jėga atremti. Husas nenusileido, ekskomuniką su interdiktu paskelbė neteisėtais ir kas sekmadienis Betlėjaus koplyčioje sakė pamokslus. Karaliui parėmus popiežių, Husui ir Jeronimui teko apleisti Prahą. Husas išvyko telkti sau šalininkų kituose Čekijos miestuose, o Jeronimas 1413 m. atvyko į Lietuvą, ne kuriais kitais, o reformacijos skleidimo tikslais. Jį priėmė savo dvare Vytautas. Tai galėjo būti Vilniuje arba Trakuose.

Tų pačių metų balandžio mėn. Jeronimas drauge su Vytautu lankėsi Vitebske. Vytauto pasitikti išėjusios dvi procesijos: katalikų ir pravoslavų. Jeronimas tada išėjęs iš Vytauto palydovų būrio ir prisidėjęs ne prie katalikų, o prie pravoslavų procesijos, tuo parodydamas, kad pravoslavus labiau gerbiąs. Po to Jeronimą pasikvietė Vilniaus vyskupas ir stengėsi paveikti, kad jis neskelbtų, jog pravoslavai geresni krikščionys. Kaip sakoma Konstancos suvažiavimo kaltinamajame akte, Jeronimas perkalbėti nesidavęs ir likęs prie savo klaidų. Lietuvos valstybėje Jeronimas Prahiskis išbuvo apie metus laiko. Iš Lietuvos jis grįžo į Prahą.

Husą suėmus, Jeronimas, besistengdamas jam padėti, pats pateko į popiežiaus inkvizitorių rankas. Dvejus metus jie laikė jį kalėjime, reikalaudami pasmerkti savo draugą Husą ir išsižadėti erezijos. Po Huso nužudymo, pamatęs, kad ir jo toks pat likimas laukia, 1415 m. rugsėjo 12 d. Jeronimas sutiko atlikti tai, ko iš jo reikalavo: pareikšti, kad Husas buvo eretikas ir pasmerktas teisingai. Už tai jam buvo pažadėta laisvė. Pasirašęs tokį pareiškimą, keletą mėnesių Jeronimas tylėjo kaip žemė, neatsakinėjo į klausimus ir su nieku nekalbėjo. Po to paprašė, kad jį iššauktų į Konstancos bažnytinio susirinkimo viešą posėdį ir leistų kalbėti, tada jis atsakysias į visus teisėjų klausimus. 1416 m. gegužės 23 d. pasiklausyti jo kalbos susirinko beveik visi bažnytinio suvažiavimo dalyviai.

Jeronimas pasakė ugningą, savo turiniu ir forma visus sužavėjusią kalbą. Jis prisi-pažino kirtęs vienuoliui antausį ir ne kartą gynęsis kalaviju. Jis išbarstęs vienuolio pardavinėjamas relikvijas, rašes ir platinę epigramas. Jis atvirai pasakė, ką veikęs ir dėl ko veikęs ir kad dėl to nė kiek nesigai-lįs. Iš viso savo gyvenimo gailis tik vieno dalyko, būtent: kad pastatytas akis į aki su mirtimi, sutikęs atsižadėti savo draugo Hu-so ir jį pasmerkti. Tai buvęs didžiausias jo nusikaltimas, kurio negalįs sau atleisti. Vi-sa kita, ką jis yra skelbęs žodžiu, raštu ar veiksmu, yra jam šventa tiesa. Šia kalba Jeronimas Prahiskis pasirašė mirties nuo-sprendį. Kaip Huso, taip ir jo laužo pe-lenai buvo supilti į Reiną.

Apie tai, kokius pėdsakus Jeronimas Prahiškis paliko Lietuvoje, šaltinių beveik nėra. Yra tik viena kita užuomina, bet gana reikš-minga. 1417 m. gegužės 16 d. Tartu vysku-pas prikaišiojo Vytautui, kad jo dvare esą proteguojami husitai. Vienas čekas riteris, net pačiam Vytautui girdint, išdrįšęs viešai kalbėti, kad Husas pasmerktas ir nužudytas neteisingai.

Nužudžius Husą ir Jeronimą Prahiskį, Lie-tuvos santykiai su husitais nepasibaigė. 1420—1422 m. prasidėjo politinis karinis ben-dradarbiavimas, nukreiptas prieš kryžiuočių ordiną ir jo rėmėją imperatorių Sigizmundą. 1421 m. sausio mėn. husitų atstovai lankėsi Lietuvoje. Varėnoje juos priėmė Jogaila ir Vytautas. Čekų pasiuntiniai oficialiai pasiū-lė Čekijos karūną Jogailai arba Vytautui.

Lietuvoje katalikų bažnyčios, aršaus husi-tų prieš, įtaka buvo daug mažesnė negu Lenkijoje, todėl Vytautas galėjo laisviau elgtis, svarstydamas šį pasiūlymą. Vytautas užstojo husitus ir savo vietininku į Čekiją pasiuntė žygimantą Kaributą. Žygiui į Če-kiją buvo samdomi savanoriai, prijaučią hu-sitams. Atlyginimas jiems buvo mokamas iš Lietuvos valstybės išdo. Į žygimanto Ka-ributo kariuomenę įstojo apie 5000 žmonių. Per Sileziją ir Moraviją jis nužygiavo į Če-kiją ir husitų buvo pripažintas aukščiausia valdžia, Vytauto vietininku. Imperatoriaus Sigizmundo prašomas, popiežius Martynas V pareikalavo iš Vytauto, kad jis tuojau at-šauktų Kaributą iš Čekijos. Už nepaklausy-

mą grąšino iškeikimu ir kryžiaus karu.

Sąjunga su Čekijos husitais turėjo didelę reikšmę, nes Lietuva ir Lenkija tuomet ren-gėsi karui prieš kryžiuočių ordiną ir 1422 m. tą karą pradėjo. Imperatorius dėl Čekijoje esančios Lietuvos kariuomenės ir ginkluotų husitų negalėjo ordinui padėti. Kryžiuočiai buvo priversti prašyti taikos. Taika buvo padaryta tų pačių metų rugsėjo mėn. Meine. Į taikos sutartį įrašyta, kad Vytautas at-šauks Kaributą iš Čekijos. Kaributui nepa-sisekė apjungti visus čekus, pasidalijusius į taboritus ir taurininkus (kairiuosius ir deš-niuosius) ir jų judėjimą padaryti grynai na-cionaliniu. 1423 m. kovo mėn. jis išvyko iš Čekijos. Ši sąjunga padarė husitus ne tik politiniais, bet ir idėjiniais Lietuvos sąjungi-ninkais. Greičiausiai ne atsitiktinumu buvo tas, kad XVI a. pradžioje, vos tik prasidė-jus Vokietijoje Liuterio reformacijai, Vil-niuje, šv. Onos bažnyčioje atsirado pamoks-lininkų, kurie dėstė husitų išpopuliarintas Džono Viklifo pažiūras. Iš to reikia padary-ti išvadą, kad Čekijos husitai prisidėjo prie Lietuvos dirvos parengimo renesansui, hu-manizmui ir reformacijai, o tai turėjo nema-žos reikšmės lietuvių kultūros istorijai.

TAI BENT ŠAKNYS!

Pasižiūrėjus į augantį kvietį arba rugį, tikriausiai mažai kam ateina į galvą klausimas, koks jų šaknų ilgumas? O jos tiek ilgos, kad net sunku patikėti. Jeigu kviečio šaknelės sudėsime vieną prie kitos, tai susidarys net 88 kilometrai. Vienas žiemkentis ru-gys gali turėti iki 13-14 milijonų šaknelių, kurias sudėjus į vieną liniją, susidarytų net 600 kilometrų. Svogūno šaknys įsisiurbia į žemę iki pusės metro gylio, pupelių — iki metro, kviečių — du metrus, o liucernos — net daugiau kaip 10 metrų.

ANTARKTIKA — PINGVINŲ ŠALIS

Pingvinų Antarktidoje yra iš viso apie pusantro milijono. Tokios išvados naujausiųjų duomenų pa-grindu priėjo E. Korotkevičius, žinomas poliarinis tyrinėtojas, penktosios tarybinės ekspedicijos vado-vas.

Mokslininkas yra tos numonės, kad ledinio žemyno gyventojas — imperatoriškas pingvinas — vienas iš įdomiausių žemės rutulyje paukščių, ne nykstanti veislė, bet atvirksčiai, ji labai gerai prisitaiko prie atšiaurių būvio sąlygų.

GELIA BE GELUONIES

Daugelis pastebėjo, kad skruzdėlė kasdama sus-riečia. Tai ne jėgų įtempimo požymis. Reikalas tas, kad skruzdėlės neturi geluonies. Liauka, kuri gami-na nuodingą skruzdėlinę rūgštį, yra pilvelio gale. Todėl skruzdėlės, įkandusios žandikauliais, pariečia pilvelį ir iš liaukos įšvirksčia į jau padarytą žaidzą nuodų. Taigi skruzdėlės gelia be geluonies.

Petras Keidošius

ŠVENTĖS RYTA

Mano drauge!
 Bičiuli jaunas!
 Tu eini į pavasario sodą
 Ir geri ryto vėsumą sodrią,
 Ir girdi, kaip žiedelis kraunas
 Ant kadais sužalotų šakų.
 Nematai tu obels skaudžių randų,
 Jau užgydytų laiko rankų,
 Nesidaro širdy tau nyku
 Dėl apdegusių vyšnių ir slyvų,
 Dėl sušaudyto ryto ankstyvo,
 Dėl krauju nudažytos rasos,
 Dėl aptemdytos dūmais šviesos.
 Tu geri ryto vėsumą sodrią
 Ir gėriesi, apžvelgdamas sodą,
 Ir nuo žydinčios vyšnios šakos
 Srūva srovės
 jaunystės jėgos,
 Srūva srovės sveikatos ir meilės,
 Srūva srovės — gražiausios eilės,

Dieną šlovina giedra taikos.
 Įprasta tau diena nuostabioji,
 Tad retai pamąstai, pagalvoji,
 Kokia kaina pirкта ši daina,
 Kur dainuoja pavasario rytas,
 Kur per sodą rasotą ritas.
 Kad dėl jos kitą kartą kirtos
 Tavo dėdžių, tėvų rankos tvirtos,
 Kad jų daug — tavo vienmečių — krito,
 Nesulaukė šio balto ryto,
 Kad jų daug dėl šio ryto didžio
 Nuo Oriolo, šiaulių nesugrižo.
 Tu prieš dvidešimt metų gavai
 Šitą rytmetį giedrą, rasotą,
 Šitą dainą ir šitą sodą,
 Kur alsuoja krūtinė lengvai.
 Ir kad "meseriai" šiandien nestaugia,
 Kad mirtis ir kančia liovės zujė,
 Būk dėkingas,
 jaunasis drauge,
 Rytui keturiasdešimt penktųjų,
 Kurs vadinasi
 Pergalės rytu.
 Kai Taika visai žemei nušvito.

TURINYS

Mūsų jubiliejinė konferencija. K. Petrikienė	98
Apie Žemę. Eilėraštis. Pranas Raščius	100
Susikaupimas. Eil. Jonas Jurevičius	100
Mūsų ryšiai su Tarybų Lietuva. Eva Mizarienė. ..	101
Nemuno krantų daina. Eil. Antanas Barasa	102
Po penkiasdešimties metų. Dr. A. Petrika	103
Kovoje prieš naujo karo grėsmę. A. Bimba	105
Mūsų senas veikėjas V. Rudaitis. Pranas Buknys .	107
Mūsų Čiurlionis ir jo kūryba. D. Palionytė	109
Tarybų Lietuvai 25-ri metai. R. Šarmaitis	111
širdis. Eil. Jonas Lapašinskas	115
Pirmose gretose prieš karą ir fašizmą. L. Petkevičienė	116
Ižymusis latvių poetas ir Lietuva. Kostas Korsakas	123
Apie buvusias Ispanijos kolonijas. D. M. Šolomskas	124
Humanistas Husas ir husitai Lietuvoj. Dr. J. Jurginis	125
šventės rytą. Eil. Petras Keidošius	128